

ECOLOGY TERİMİNİN TÜRKÇE KARŞILIKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Orhan Sevgi¹

¹ İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı İstanbul
İleti: osevgi@istanbul.edu.tr

Özet

Yabancı terimlerin okunuşunun kullanılarak Türkçeleştirilmesi bir dönem yoğun olarak yapılmıştır. Fakat günümüzde tercih edilmemesi gereken bir uygulama olmasına karşın halen yaygın bir alışkanlık olarak devam etmektedir. İngilizcede kullanılan *Bio-*, *Micro-*, *Ultra-*, *Macro-* gibi eklerden üretilmiş binlerce terim Türkçeye yerleştirilmiştir. Dolayısıyla Türkçe terim üretme çabalarının da artırılması gerekmektedir. Terim üretme konusunda en büyük eksiklik yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, İngilizcede *Ecology* olarak kullanılan terimin Türkçe karşılıkları üzerinde durulmuştur. Böylece bu türden yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarının üretilmesinde bir yaklaşımın oluşmasına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu terime karşılık kullanılan veya önerilen: *Çevrebilim* (*çevre bilim*), *ortambilim*, *ortaybilim* ve *doğa* (veya *ekosistem*)'dir. Bu önerilerden son ikisine birer kaynaktan rastlanırken, en yaygın kullanıma sahip olan *çevrebilim* terimidir. İngilizce ve Türkçe ekoloji kaynaklarında “çevre” kelimesi benzer şekilde üç ayrı anlamda kullanılmıştır: 1) “*Yer, alan, ortam*” anlamında, 2) Canlı veya canlı toplumlarının “çevre”si anlamında ve 3) Diğer kelimelerle birlikte, “çevre ...-leri, leri” anlamındadır.

Türkçesi *çevrebilim* olan terimin İngilizcesi *environmental science* ve çoğul kullanımı ise *çevrebilimleri* ve İngilizcesi *environmental sciences* olarak kullanılmaktadır. Bu terimler Türkçe okunuşu ekoloji olan *ecology* teriminin ifade ettiği bilimden farklıdır. Örneğin; Ekolojide herhangi bir canlı veya canlı toplumu esas alınırken, *environmental science* için ise insan merkezdedir. Ekolojide çölde yaşayan canlılar da çalışma konusu olabilirken, bu konu insanla doğrudan ilgili olmadığından *environmental science* için çalışma konusu olmamaktadır. Diğer Türkçe karşılık ise *ortambilim* olup çok yaygın olmayan bu kullanım da uygun değildir. Çünkü ortam kelimesi *ecology* teriminin tanımında anahtar kelime olan ilişkiyi çağrıştırmamaktadır. Kaldı ki *ortam* terimini *habitat* veya *site* terimlerinin karşılığı olarak kullanmak daha doğru olabilir. *Ecology* teriminin Türkçeleştirilmesi çabalarında yapılan bu hataların üzerinde tekrar tekrar düşünülmelidir. Çünkü çözüm bu eksikliklerin giderilmesindedir. *Ecology* teriminin kabul edilebilir Türkçe karşılığı bulunana kadar önerilerin yapılmasına devam edilmelidir.

Makale kapsamında *ecology* teriminin Türkçe karşılığını bulmak için bazı konulara özen gösterilmesi gerektiği önerilmiştir: 1) Bu konuda yapılacak tartışma ve çalışmalarda mümkün olduğunca yabancı ve Türkçe kaynaklarla atıf yapılması, 2) Üretilen terim hemen kullanılarak işlenmeli, yeterli gelmiyorsa, terk edilmesi, 3) *Ecology* teriminin karşılığı bilim adamlarının kullanmadığı bir kelimedenden (eski kullanımların canlandırılmasıyla, derleme ve tarama çalışmalarındaki kelimelerden yararlanarak) oluşturulmalıdır, 4) *Ecology* teriminin karşılığı olarak önerilecek sözcüğün kökü işlek olmalı ve *eco-* ekleyerek üretilmiş olan terimleri de karşılamaya uygun olmalıdır.

Anahtar Kelimeler; Ekoloji, çevrebilim, terim

Abstract

Using the terms transferred from a foreign language as it is read is an old but although should be abandoned attitude still remains as usual. Thousands of terms derived from the fixes *Bio-*, *Micro-*, *Ultra-*, *Macro-* etc” has been installed into Turkish language. None the less efforts to produce terms in Turkish should be intensified. The major insufficiency is sourced from the attitude to the issue. In this study Turkish corresponding of the term *ecology* has been dealt. Thus to make a general contribution to the formation of a general attitude to production of Turkish terms has been aimed. The suggested or used terms in Turkish for *ecology* are *çevrebilim* (*çevre bilim*), *ortambilim*, *ortaybilim* and *doğa* (or *ekosistem*)”. While the last two terms have been encountered in one each source, the most widely used one is *çevrebilim*. The word *çevre* has been used for three meanings in both English and Turkish research papers such as: 1) At the meaning of place, area, media, 2) The environment of living things or populations, 3) Together with other words such as *çevre ...-leri, ları* (their environment).

The meaning of *çevrebilim* term is mentioned in English as *environmental science* and as the plural version for *çevrebilimleri* is mentioned in English as *environmental sciences*. These terms and *ecology* (ekoloji in Turkish) refer to different scientific fields. For instance while some organism or populations are the focus objects, human being is the main issue in *environmental sciences*. While the organisms living in the desert still can be a research area, this issue cannot be a main focus for *environmental sciences*. The term *ecology* has been mentioned as *ortambilim* in Turkish but unfortunately it is not a suitable word for the concept since it does not inspire the keyword *relation* which takes place among the definitive words of *ecology*. Moreover it is much more suitable to use *ortam* for the terms *habitat* and *site*. Rethinking on the mistakes done while searching equivalent words for *ecology* is a must. Because the solution will come out after removal of these insufficiencies. Equivalent word suggestions for *ecology* should continue until arriving the best correspondence.

Some issue should be paid importance while searching equivalent word for the term *ecology*: (1) International quotes must be used as much as possible at the researches and communications. 2) The produced term should immediately be used and should not be insisted if still insufficiencies remained. 3) The equivalent word for *ecology* should be found among the left over words by scientists (e.g. re-functioning of an unused word, using the words in review and survey studies). 4) The equivalency should be efficient so as to help to find similar correspondences produced from the *eco-* combining form.

Keywords; Ecology, environmental science, term

1. Giriş

Türkçede son zamanlarda yabancı terimlere karşılık üretme çabaları artmıştır. Özellikle yabancı terimlerin karşılıklarının üretilmesinde birçok bilim adamı katkı yapmaktadır. Yabancı terimlerin Türkçeleştirilmesi çeşitli alanlarda yapılmaktadır. Türk Dil Kurumu bu konuda önemli bir yere sahiptir. Birçok bilim alanında çeşitli terim sözlükleri Kurum tarafından hazırlanmış ve yayınlamıştır. Ayrıca diğer birimlerde özellikle meslek birliklerinde, sivil toplum kuruluşlarında ve bireysel çalışmalarla terim sözlükleri hazırlanmıştır (Zülfikar, 2006).

Yapılan çalışmaların ilk dönemlerinde terimlerin Türkçe karşılıkları üzerine odaklanmış terim sözlükleri yazılmıştır. Bununla birlikte günümüzde bilim alanlarında yaşanan gelişmeler sonucunda terim sözlüklerinin bir kısmı yabancı terimin yazılışını veya okunuşunu olduğu gibi alma eğiliminde olmuşlardır. Sonuç olarak sözlüklerin madde başlıklarının seçiminde ölçütlerin az kullanıldığı, çoğu zaman gevşek bir hakem sürecinden geçmiş ve bazılarında terimlerin tanımları dahi yapılmamış bir yazılı birikime sahibiz. Dolayısıyla aynı terimin farklı yazılış ve anlamlarını bu sözlüklerde görmek mümkündür. Tabii ki aynı yabancı terimin farklı Türkçe karşılıkları da bulanmaktadır.

Türkçe terim üretme çalışmalarının yapılmasında esnasında kelime ekleri ve köklerine yönelik bilgilerin bilinmesi son derece önemlidir (Zülfikar, 1991). Bu durum daha çok yabancı terim sorunu yaşamayan dillere özgü olabilir. Ayrıca ülkemizde bilim alanındaki birçok konunun aktarımına dayanması Türkçeleştirilmesi gereken terim sayısını arttırmakta, bilim adamı sayısının da düşük olması terim üretimi konusunda yöntem ve yaklaşımların geliştirilmesini gerektirmektedir.

Yabancı dilden dilimize giren terimlerin Türkçe karşılıklarının üretilmesi genelde terim sözlüklerinin yazılmasında düşünülmüştür. Oysaki terimler sözlüklere alınana kadar diğer bilgi üretim ve yayım türleri olan kitap, makale, bildiri, kitaplarda işlenmeli ve olgunlaştırılmalıdır. Yabancı terimin Türkçe karşılığı olarak üretilen terimin ilk defa terim sözlüğünde görülmesi az rastlanan bir durum değildir. Dolayısıyla herhangi bir değerlendirmeye konu olmayan bu terimleri daha sonra karşılığı üretenler tarafından da kullanılmayabilmektedir. Bu konularda yapılacak araştırmalarda geçmiş birikimi kapsayacak ve her bir terimin veya terim grubunun özel çalışılması

gerekmektedir. Böylece terim üretimiyle ilgili yöntemlerin veya yaklaşımların geliştirilmesi mümkün olabilir. Amaçlarından biri de bu olan Avrasya Terim Dergisi kapsamında terimler üzerine odaklanan Işın, 2013, Şahin, 2013; Esin, 2013; Sevgi ve Kızıllar, 2013; Tecimen, 2013; Arslangündoğdu, 2013; Garipova, 2013; Gürkan, 2013; Yılmaz Bakır, 2013; Ekşi, 2014; Biray, 2013; 2014; Varlık, 2013; Beşkardeş, Uslu ve Uslu, 2014; Lund, 2014a; b; Sevgi, 2013; 2014a; b; Sevgi ve Akkemik, 2014a; b; Tokat, 2014; Yıldırım, 2014 yayınlarında bu yaklaşımları görmek mümkündür.

Terim üzerine yazılan makalelerde terimin geçmişi, anlamı ve ilişkili olduğu terimler ayrıntılı olarak yazılabilmektedir. Yabancı terime önerilen her bir Türkçe terimin tartışması tüm boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Sonuçta herkesin üzerinde anlaşabileceği bir karşılığı bulana kadar bu süreç devam ettirilmelidir. Bu yanlışların hepsi doğruya giden adımlar olarak görülmelidir. Bu çalışmada da *ecology* terimi üzerinde durulmuş ve konu ayrıntılı olarak işlenmiştir. *Ecology* teriminin Türkçe karşılıkları üzerine odaklanan bu çalışma ile terimin karşılığının bulunmasına da katkı sağlanması düşünülmektedir.

2. Çalışmada Kullanılan Genel Yaklaşım

Ecology terimi Türkçe karşılık bulunmasında geç kalınmış terimlerdenidir. Bununla birlikte *ecology* terimine bazı Türkçe karşılıklar da önerilmiştir. Bu çalışmada *ecology* terimini Türkçeleştirmeye yönelik denemeler konu edinilmiştir. Çalışmanın tamamında konuyla ilgili çalışmalar ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Konuyla ilgili Türkçe yayınların birçoğuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Ekoloji teriminin İngilizce ve Türkçe kullanımları ortaya konulmuş, diğer dillerden de örnekler verilmiştir. Böylece ekolojinin genel çalışma alanı ve ekoloji teriminin kullanımları ortaya konulmuştur. Üretilen terimlerle ilgili değerlendirme ise: 1) Çalışmalarda Türkçe terimin nasıl üretildiği, 2) Üretilen karşılığın incelenen çalışmada kullanılıp kullanılmadığı, 3) *Eco-*ekleyerek üretilen diğer terimlerle ilgili karşılık üretilip üretilmediğine bakılmıştır.

Metnin tamamında İngilizcede ki kullanımını yönelik yapılan göndermelerde eğik yazı kullanılmıştır. Örneğin, *ecology*, *environment*, *environmentalistika* gibi yazılmıştır. *Ecology* teriminin Türkçe okunuşu ise düz yazılmıştır. Diğer Türkçe terimlerde de eğik yazı kullanılmıştır.

3. İngilizcede *Ecology* ve *Environment* Terimlerinin Kullanımları

İngilizcede *ecology* teriminin kullanımı 19. yüzyılın ortalarından sonra görülmektedir. *Environment* kelime olarak oldukça eski olmasına rağmen, zaman zaman canlıbilimlerinde terim olarak kullanılmıştır. Fakat bu kelimenin yerine çoğu zaman yeni İngilizce terimler üretilmiştir. Örneğin, *eco*, *habitat* ve *site* gibi terimler üretilmiş, *environment* terim olarak kullanılmaktan kaçınılmıştır. *Environment* teriminin bir bilim dalı ismi olarak kullanılması 1950'li yıllardan sonradır.

3.1. İngilizcede *Ecology* Teriminin Kullanımları

İngilizcenin önemli kaynaklarından biri olan Webster's New International Dictionary 1945¹ baskısı sayfa 814'de *ecology* ile ilgili tanımlamalar:

Eco-, oeco-, oiko-: Yunanca *oiko-* bir ön ektir. Bu da Yunanca'da "Ev" anlamına gelen "oikos"dan gelmektedir. *Oiko-* eki yer(alan), çevre, ev-içi ilişkiler anlamını katar. Örneğin: ekoloji, ekonomi.

Ecology: (isim) "Oecology" olarak da kullanılmıştır (eco+logy). 1) Canlılarla çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkilerle ilgilenen bir canlıbilim koludur. Şu türleri mevcuttur: "physiological ecology" (çevreye olan tepkilerle ilgilenir), "physiographic ecology" (cansız etkenlerce biçimlenen bitki topluluklarıyla ilgilenir), "geographic ecology" veya "ecological phytogeography" (iklimin baskın olduğu bitki topluluklarıyla ilgilenir). "Ecologic", "Ecological" (sıfat), "Ecologically" (zarf), "Ecologist" (isim).

2) Canlılar ve çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkilerin tamamı. Örneğin, bir bitkinin ekolojisi, bir çiçeğin ekolojisi.

3) Sosyolojide: Madde ve sosyal sebepler ve etkilerle ilgili olarak insan toplumlarının yeryüzündeki dağılımının incelenmesi çalışmaları olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar genel İngilizceye ait tanımlardır.

İngilizce bilim dilinde *ecology* teriminin anlamının oluşması, değişerek ve dallanarak günümüze kadar gelmesi yaklaşık 150 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. 1866'dan günümüze *ecology* konusunda binlerce kitap yazılmıştır. Özellikle 1913'te *The Journal of Ecology* ve 1920'de *Ecology* isimli iki dergi başta olmak üzere konuyla ilgili birçok dergi çıkarılmıştır. "İngilizce konuşulan yerlerin dışında da bu tür yayın faaliyetleri özellikle Rusya, Finlandiya, Almanya ve Fransa'da da yapılmaktadır" (Woodbury, 1954:29). İsminde *eco-* ve türevleri geçen dergi sayısı son yıllarda artmıştır. *Science Citation Index Expanded Journal* listesinde 101 dergide ve

Social Sciences Citation Index Journal listesinde ise 7 dergi başlığında *eco-* ekleyerek üretilmiş terimler bulunmaktadır. İki listedeki dergi sayısının toplam sayısı 108 adettir (Sevgi, 2014: 37). İngilizce kullanılan yazılı kaynaklarda, *eco-* ekleyerek birçok terim üretilmiştir. Bu terimlemenin bir kısmı ise ekoloji uzmanı olmayanlar tarafından yapılmıştır. Üretilen bu terimlerin sayısı 706'a ulaşmıştır (Wali, 1999). Bu da ekolojinin anlaşılmasını zorlaştırmanın yanı sıra yanlış kullanımlara da sebep olmaktadır.

Ecology teriminin ilk üretilmesi belirsiz olmasına rağmen, Alman dirilbilimci Ernst Haeckel'in anlam verdiği konusunda bir uzlaşma vardır. "Ecology" ifadesini ilk defa, 1 Ocak 1858'de aşkın doğa felsefecisi Henry David Thoreau kuzeni Geoge Thatcher'a yazdığı mektupta kullanmıştır (Kormondy, 1969:Önsöz vii). *Ecology* terimi Ernst Haeckel tarafından felsefe ve dirilbilim üzerine 1866 yılında yazılmış "Genel Morfoloji kitabında türetilerek tanımlanmıştır. Bu yeni terim Yunanca *oikos*, ve *logos* kelimelerinden türetilmiştir" (Dodson, 1998:2). Daha sonra *ecology* olarak İngilizceye çevrilmiştir (Knight, 1965:8). Ernst Haeckel bu terimin anlamını şu şekilde ifade etmiştir: "Ekoloji deyiminden, doğanın ekonomisi ile ilgili olan bilgiler topluluğunu anlıyoruz. Bu bilgiler hayvanların organik ve inorganik çevresi ile olan tüm ilişkilerinin incelenmesini kapsamaktadır. Bu ilişkiler hayvanlar ve bitkiler arasında ister dostça, ister düşmanca olsun; ister dolaylı, isterse doğrudan doğruya bağıntılı bulunsun, bu bilim dalı hepsini kapsamına almaktadır. Kısa bir ifade ile ekoloji, Darwin'in "yaşam için savaş" koşulları olarak ifade ettiği tüm karmaşık ilişkilerin incelenmesi ve araştırılmasıdır (Çepel, 1983:9).

Ernst Haeckel *oecologia* terimine Charles Darwin'in *economy of nature* teriminin anlamına yakın tanımlama yapmıştır (Dodson, 1998:2). Haeckel'in yaptığı bu tanımlamaya benzer tanımlamaları diğer araştırmacılar da yapmıştır. Benzer tanımlara farklı isimlerle terimler üretilmesinin yanı sıra bazen üretilen tanımlarda farklar daha da fazla olmuştur. Örneğin "Aynı dönemlerde (yedi yıl sonra 1865'de) Fransız Hayvanbilimci Isodore Geoffroy St Hilaire "Ethology" terimini önermiş ve şöyle açıklamıştır: Toplum, topluluk ve aile içinde canlıların ilişkilerinin çalışmasıdır. İngiliz doğacı St. George Jackson Mivart "hexicology" terimini önermiş ve "canlıların çoğunlukta buldukları yerlerin onlar için uygun ısı miktarı, sıcaklık ile tesadüf ve tasarlanmamış faydalar, rakipler, düşmanlar olarak diğer canlılarla olan ilişkisinin doğası hakkında canlılar ile onların çevreleri arasında var olan ilişkilerin çalışmasıdır. (Kormondy, 1969: Önsöz vii)" tarzında tanımlamış ve öneriler yapmıştır. Bu önerilen tanım ve terimlerden Ernst Haeckel'in ürettiği terimin daha yaygın kullanılması sebeplerini Çepel, kısmen "Etholoji" ve "Heksikoloji" terimlerinin açıklamalarının tam yapılmamış olmasından ve kısmen de E. Haeckel'in "Ekoloji"

¹ Bu sözlükde ilgili maddelerin çevirisi Dr. Bekir KAYACAN tarafından yapılmıştır.

teriminin genel bir kullanım alanı bulacak şekilde bir uyum sağlamış olmasından kaynaklanabilir (Çepel, 1983: 10) şeklinde açıklamıştır. “Haeckel tarafından kullanılan ekoloji terimi, Danimarkalı bitki bilimci Warming tarafından 1895’te hazırlanan “Ekolojik Bitki Coğrafyası” raporunda kullanılabildiği kadar unutulmuştur” (Clarke, 1954:13).

Günümüzde ekoloji: canlıların çevre ve diğer canlılarla olan ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır. Anahtar kelime “ilişkiler”dir. Ekoloji etkileşim çalışmasıdır. Bir ormanın bitki ve hayvan listesinin yapılması ekolojide sadece birinci adımdır. Ekoloji kimin kimi yediği, onlardan gölgeye dayanmadığından başarısız büyüme gösterenler veya onların yenmiş olup da bulunmayanlarının bilinmesidir (Brewer, 1988:1). Ekolojinin bu tanıma gelene kadar bazı bilim adamlarınca farklı tanımlamaları da yapılmıştır. Örneğin “Britanyalı ekoloji uzmanı Charles Elton “hayvanların iktisadi ve toplumbilimiyle ilişkilendirerek, bilimci doğa tarihi” olarak, Amerikalı bitki ekoloji uzmanı Frederick Clements “toplum bilimi” olarak, Amerikalı ekoloji uzmanı Eugene Odum “doğanın yapı ve işlevlerinin çalışması” olarak ekolojiyi tanımlamışlardır.” (Kormondy, 1969: Önsöz viii). “Taylor 1936’da ekoloji, bütün canlıların bütün çevreleriyle olan bütün ilişkilerinin bilimidir” (Clarke, 1954:13). “Ekoloji, büyük oranda habitatla ilgili olduğundan uygulamalı habitat canlıbilimidir” (Knight, 1965:3).

“Yirminci yüzyılın erken dönemlerinde ekolojinin gelişimi çok hızlı ve özellikle Amerika’da çok daha hızlı olmuştur” (Brewer, 1988:2). İngiliz Ekoloji Topluluğu’nun 1913’te çıkardığı *The Journal of Ecology* bu konuda ilk dergi olmasına rağmen, yayın alanını ekoloji ile sınırlandırmayıp “ekolojiyle ilgisi olan diğer alanlardaki çalışmalara yer vereceğini belirtmiştir” (Tansley, 1913:1).

Amerikan Ekoloji Topluluğu’nun 1920’de çıkarmaya başladığı ve günümüze kadar gelen *Ecology* dergisinin ilk sayısında Barrington Moore “The Scope of Ecology” isimli makalesinde “canlıbilimin üç safhası vardır: 1. safha genel çalışma, 2. safha biyoloji bilimlerinin oluşturacak şekilde uzmanlaşma ve içinde bulunduğumuz 3. safha yapay durum; bilimler mantığı olarak bölünmüştür. Ekoloji bu üçüncü safhada ortaya çıkmıştır” (Moore, 1920:3) diye belirtmiştir.

Ekoloji günümüzde birçok alt dallara ayrılarak adeta bilim alanlarının hepsine, yaklaşım ve yöntemleriyle nüfus etmesinden daha da belirgin olarak ismiyle girmektedir. Bu anlamda birçok bilim dalının sonuna ekoloji getirilerek yeni yeni bilim dalları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Örneğin, *social ecology*, *political ecology*, *physiological ecology*, *chemical ecology* gibi.

Bunların dışında ekoloji hayatın diğer alanlarına da girmiş, birçok siyasi, felsefi ve dini düşünceye eklenmiştir. Örneğin, *ecological Marxism*, *ecocapitalism*, *ecothology*, *ecoethics*, *ecofeminism*, *libertarian ecology*, *econationalism*, gibi birçok örnek verilebilir.

Ekolojinin bu genişlemesi sınıflandırılmasını da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte genelde fen bilimleri içinde kalmak kaydıyla ekolojinin alt dallarını Stanley I. Dodson, 1998’de ekoloji türleri/çeşitleri olarak 4 ana bölümde toplamıştır: 1) Konu veya yaklaşımla tanımlanan ekoloji türleri, peyzaj, ekosistem, fizyolojici, davranışçı, toplumcu gibi, 2) Canlıyla tanımlanan ekoloji türleri, bitki, hayvan, liken, insan, geyik, ağaç gibi, 3) Habitatla tanımlanan ekoloji türleri, kara, göl ve nehirler, okyanus, yağmur ormanı, şebir gibi, 4) Uygulamayla tanımlanan ekoloji türleri, kuramcı, koruma, tarım, yönetim, ıslah gibi (Dodson, 1998:4).

3.2. İngilizcede *Environment* Sözcüğünün Kullanımları

İngilizcede *Environment* sözcüğünün tanımlanması önemli kaynaklarından biri olan Webster’s² sözlüklerinin 1945 tarihli baskısı sayfa 856’da yapılmıştır;

Environ: (zarf) Civarında, etrafında (eski kullanım),

Environ: 1) (geçişli fiil) Halkalamak; çevrelemek; kuşatmak; sarmak (Kökeni; Eski Fransızca’da “environner”, Fransızca “environ” (civarında); “en” (İngilizce; “in”) (Türkçe; içinde) + viron (circle), Fransızca “virer” (dönmek)).

2) Bir şeyin çevresinde dolanmak, bir yerin çevresinde gezmek (Eski kullanım)

Environal: (sıfat) Çevre ile ilgili, çevrecil, çevre hakkında, çevreye ait.

Environic: (sıfat) Çevrecil.

Environment: (isim) 1) Çevreleme; çevrelenme.

2) Çevreleyen; çevreleyen koşullar, etkiler v.s. özellikle, a) Biyolojide; Bir canlının gelişimi ve hayatını etkileyen tüm dış etkiler ve koşulların tamamı, b) Sosyolojide; İnsanı etkileyen ve kuşatan etkenler. İnsan davranışının incelenmesinde çevre şu alt bölümlere ayrılır; “physical” veya “inorganic” çevre (iklim ve toprak etkenlerini inceler), “biological” çevre (minil canlılar dahil olmak üzere yabani bitki ve hayvanları ifade eder), “social” çevre (insan faaliyetleri kaynaklı herşeyi ifade eder). “Social” çevrede şu alt kısımlara ayrılır; “physicosocial” çevre (binalar, yollar v.s. insan tarafından üretilmişleri ifade eder), “biosocial” çevre (yetiştirilen bitkiler ve evilleştirilmiş hayvanları ifade eder), “psychosocial” çevre (insan davranışları, gelenekleri, kanunları, dil, v.s.’yi ifade eder).

Environmental: (sıfat) Çevreyle ilgili, çevreye ait, çevre hakkında.

² Bu sözlüklerde ilgili maddelerin çevirisi Dr. Bekir KAYACAN tarafından yapılmıştır.

Environmentalism: (isim) Psikolojide; Bir irkin veya bireyin gelişiminde kabıttımdan ziyade çevrenin etkisine vurgu yapan yaklaşım.

Environmentalist: (isim), (sıfat)

Environs: (isim) 1) Varoş, 2) Cıvar, bir yerin ya da şehrin çevresindeki şeyler (New International Dictionary 1945:856) olarak belirtilmiştir.

Webster's NewWorld Dictionary 1994'te sayfa 454'de **Environmentalism** diğler sözlükteki anlamına ek olarak bir diğler anlamı daha açıklanmıştır. O da; Su ve hava kirliliğı ya da denetimsiz nüfus artışı gibi çevre sorunlarının çözülmesi taraftarlığı olarak tanımlanmıştır. Yine aynı sözlükte **Environmentalist** için de; Bu yolda çalışan (kişi) diye belirtilmiştir. Her iki kelimedede de * işareti konularak Amerikan İngilizcesi içinde üretilmiş veya anlamlandırılmış olduğu belirtilmiştir.

3.2.1. İngilizce Ecology Kaynaklarında Environment Teriminin Kullanımları

İngilizceyi yazı dili olarak kullanan birçok ünlü ekoloji uzmanı *environment* ve *environmental* kelimelerini terim olarak yaygın kullanmamışlar ve dizinlerinde göstermemişlerdir. Bu kelimeleri kullandıklarında ise başlıca üç anlamda kullanmışlardır. Bunlar: 1) "Yer, alan, ortam" anlamında, 2) Canlı veya canlı toplumlarının "çevre"si, 3) Diğler kelimelerle birlikte, "çevre ...-leri,lari" anlamındadır.

Environment yer, alan ve ortam anlamında kullanılmasından dolayı bazı ekoloji uzmanları rahatlıkla *habitat* terimini *environment* teriminin yerine kullanmışlardır. Örneğın, Lindeman kendi eserinde kullandığı bu kullanımı daha önceleri Clement ve Shelford'un 1939'da, Haskell'in 1940'da, T. Park'ın 1941'deki yayınlarında benzer şekilde kullanıldığını belirtmiştir (Lindeman, 1942:399).

Environment kelimesi özellikle canlıyla tanımlanan ekoloji türlerinde *çevre* anlamında daha belirgin olarak kullanılmıştır. Bunlar için hayvan ekolojisi, bitki ekolojisi gibi örnekler verilebilir. Benzer şekilde canlı veya canlı toplumlarıyla ilgili yazılan ekoloji kitaplarında *environment* kelimesi *environment factors* veya *conditions of environment* gibi yapılarla kullanılarak *çevre ...-leri,lari* anlamında kullanılmıştır. Yayınlarda bu üç kullanımın bulunduğu gibi, sadece bir tanesinin kullanıldığı da olmuştur. Bu tespitlerimizin dışında *environment* kelimesinin *ecology* kaynaklarında başka anlamlarda kullanışı da olabilir. Bu kullanımların az olduğu düşünülmektedir.

Arthur George Tansley'in 1949'da yazdığı "Introduction to Plant Ecology" adlı kitabının dizininde

environment terimine yer vermezken, sayfa 36'da *conditions of environment (ecological factors)* şeklinde kullanmıştır. Onun dışında aynı çalışmada sayfa 17, 39, 40 ve 207'de *environment* sözcüğü yer, alan ve ortam anlamında kullanılmıştır.

Frederic E Clements ve Victor E Shelford tarafından 1947'de üçüncü baskısı yapılan "Bio-Ecology" isimli kitapta, *environment* kelimesi, sayfa 46 ve 48'de yer, alan ve ortam anlamında, sayfa 105 ve 144'de *çevre* anlamında kullanılırken, sayfa 54'de *environmental conditions* ve sayfa 59 ise *environmental responses* olarak kullanılmıştır. Ayrıca dizinde *environment* kelimesi geçmemektedir.

Charles J. Krebs tarafından 1972 yılında yayınlanan "Ecology" isimli kitapta, *environment* kelimesi, sayfa 32, 102, 116 ve 127'de yer, alan ve ortam anlamında, sayfa 110'da *çevre* anlamında kullanılırken, sayfa 111'de *environmental conditions*, sayfa 165, 278 ve 566'da ise *environmental factor* ve sayfa 58'de *environmental variables* olarak kullanılmıştır.

Environmental terimi ekolojinin tanımında belirtilen çevreyi oluşturan etkenleri ifade etmek için *environmental factors* şeklinde birçok çalışmada kullanılmıştır. Örneğın Ashby, H. ve ark. tarafından 1938'de yayınlanan Almanca-İngilizce Bitki Bilim Terim Sözlüğü'nde *plant ecology* teriminin tanımı yapılmış ve sonra hemen *environmental factors* başlığı atılarak, bitkiyi etkileyen etkenler teker teker anlatılmıştır.

Environment teriminin ekolojideki kullanımını Herbert L. Mason ve Jean H. Langenheim 1957 yılında dili analiz ederek ortaya koymuşlardır³. Söz konusu yayında çevrenin organizmaya göre belirlendiğı ve İngilizcede ki deneysel çalışmalarda kullanımının üç temel anlamı bulunmaktadır: 1) Organizma, 2) Organizmayla ilişkiye giren çevre etkenleri ve 3) Organizmayla çevre etkenleri arasında ki deneysel ilişkiler (Mason ve Langenheim, 1957:330).

Ekoloji bir bilim olup çok değerli etkinliklere katkı sağlamasına rağmen, ekoloji çevrecil ilgilinin eşanlamlısı değildir. Kavramsal bir çerçeve sunan ekolojinin yanısıra çevre bilimi⁴ yerbilim, iklimbilim, insanbilim, kimya ve fizik gibi çevreyle ilgili tüm bilimleri kapsamaktadır. İnsanın çevreyle olan ilişkileriyle ilgilenen diğler çalışma alanlarına ilaveten çevre bilimi, çevrecil çalışmalar için güzel bir terimdir (Brewer, 1988:9-10).

³ Mason ve Langenheim, 1957'e atıf yaparak "çevre" kavramı diğler bilim dallarındaki anlamlarına da yer vererek Hasan Ünder tarafından ayrıntılı incelenmiştir (Ünder, 1996).

⁴) Bu ifadelerde "Environmental Science" "Çevre Bilimi" olarak çevrilmiştir. Bunun dışında yazar ikisi arasındaki farkı açıkça belirtmiştir.

3.2.2. İngilizce *Environmental Science(s)* Kaynaklarında *Environment* ve *Environmental Science(s)* Terimlerinin Tanımları⁵

Environmental science veya *environmental sciences* ile ilgili kitaplarda *environment* terimi genelde tanımlanmamış, kullanılmıştır. Örneğin Gilbert M. Master'nin 1974'te yazdığı "Introduction to Environmental Science and Technology" isimli eserinde *environment* teriminin tanımı yapılmadığı gibi *environmental science* terimi metin içinde kullanılmamıştır. Bununla birlikte bazı kitaplarda *environment* tanımlanmıştır. Ayrıca *environment* terimiyle ilgili birçok terim tanımlanmış ve kullanılmıştır. Örneğin, çevre: "insanların çevresini saran cansız ve canlı yetişme ortamı, yani bizim gördüğümüz, duyduğumuz, ellediğimiz, kokladığımız ve tattığımızdır" (Henry ve Heinke, 1996:2). "Çevre: 1) Canlılar topluluğunu veya canlıyı çevreleyen koşullar veya durumlar, 2) Birey veya toplumu etkileyen toplum ve kültür koşullarının karışımıdır. Teknik, toplum ve kültür dünyası veya yapma olarak doğal dünyada insanların yerleşmesi sebebiyle bizim çevremizin en önemli kısmıdır" (Cunningham ve Saigo, 1997:17).

İngilizcede çevrebiliminin (*environmental science*) birkaç tanımını bulabiliriz. Örneğin, "çevrebilimi, insan toplumu ile çevre arasındaki ilişkilerin tüm boyutuyla ortaya koymaktır" (Botkin ve Keller, 1995:Önsöz X). Diğer bir örnekte, "çevrebilim, bizim çevremiz ve çevremizde bize uygun yer bulmanın düzenli çalışmasıdır. Nispeten yeni bir çalışma alanı olan çevrebilim. Bizim çevremiz üzerine, doğa bilimleri, toplum bilimleri ve insan bilimleriyle bütünleştirilmiş, oldukça geniş bilim dallarını içeren, geniş ve bütüncül çalışmadır" (Cunningham ve Saigo, 1997:17). Başka bir örnekte: "çevrebilim, çevrenin yönetimi ve çalışmaları için bir çok bilim dalından bilgilerin uygulamasıdır" (Anderson ve ark., 1993:1). Bazı kitaplarda ise tanım yapılmadan konuya girilmiştir. Örneğin, Charles E. Kupchella ve Margaret C. Hyland'ın "Environmental Science: Living within the System of Nature" isimli 1993'te dördüncü baskısında kitap dört ana bölüme ayrılmış: "1) Ekolojinin temel konuları, 2) Doğal dengede insan, 3) Çevre ve sağlık üzerine insan faaliyetlerinin etkisi, 4) Bakış açıları"dır. Yazarlar kitabında ekoloji bilgilerini temel alarak yazmış bu nedenle ekolojiye ait birçok terim yayında yer almıştır. Fakat kitapta *environmental science* teriminin tanımı yapılmamış, dolayısıyla dizinde de geçmemiştir.

⁵) Environmental Science'la ilgili elimizde yeterli sayıda kaynak olmadığından, örnekler daha fazla çeşitlendirilememiştir. Bununla birlikte, incelediğimiz kaynakların bizim konumuz için yeterli olduğunu düşünmekteyiz.

Environmental science çevreyle ilgili tüm bilimleri ifade ettiğinden *environmental sciences* ile aynı anlamdadır. *Environmental science* birçok bilim dalının içinde bulunduğu bir alanı ifade eden tekil bir kullanımken, *environmental sciences* aynı bilim dallarını ayrı ayrı olarak ifade eder.

Environmental ecology üzerine Bill Freedman tarafından yazılan ve 1995'te yayınlanan eserde *environment* terimi insanın çevresi, insanın etkilediği çevre veya insanın etkilendiği çevre işaret edilmiştir.

4. Diğer Dillerde *Ecology* ve *Environment* Terimlerinin Karşılıkları

Avrupa Çevre Ajansı tarafından yapılan "Çok Dilli Çevre Sözlüğü"nde beş ayrı ciltte 10001 terimin anlamı 13 ayrı dildeki karşılığı verilmiştir. Bu sözlükte *ecology* terimi Felemenkçe dışında, her dilin okunuşu olarak verilmiştir (Çizelge 1). *Environment* terimi ise sadece Fransızca'da aynen kullanılmıştır. Diğer dillerde farklı terimlerle karşılanmıştır. Aynı durum *environmental science* için de geçerli olup, bu duruma ek olarak Slovakçada *environmentalistika* olarak kullanılmıştır. Bu da göstermektedir ki: birçok dilde *ecology* teriminin okunuşu alınmış, *environment* ve *environmental science* terimlerin de ise her dil kendi terimini kullanmıştır. Bazı dillerde benzer kelimelerin kullanılmasının sebebi dillerin akrabalık ilişkilerinden kaynaklanabilir. Bu çizelgeye göre Türkçede de *ecology* teriminin okunuşu olan ekolojiyi kullanalım sonucunu çıkarmak doğru değildir. Bu çizelgede açıkça görüldüğü gibi birçok dilde *ecology* ile *environment* ayrı sözcüklerle karşılanmıştır. *Environmental science* terimi ise *environment* sözcüğünden türetilmiştir.

5. *Ecology* Teriminin Türkçe Karşılıkları

Türkçede *ecology* ve *environment* terimlerinin karşılıklarında, ilk yıllarda karışıklık yaşanmazken, son yıllarda bazı karışıklığın olduğuna tanık olmaktadır. *Environment* terimi herkesin üzerinde anlaşıldığı gibi çevre terimiyle karşılanmıştır. *Environment sciences* ifadesine ise çevrebilimleri olarak karşılık bulunmuştur. Bu terimlerin Türkçe karşılıkları genel kabul görmüştür. Bununla birlikte *ecology* terimine üretilen Türkçe karşılıkların uygunluğunun yeterliliği tartışmaya açıktır.

Ecology terimine Türkçe karşılık üretilmesinde iki genel yaklaşım sergilenmiştir. İlki okunuşunun kullanımı, diğeri karşılık önerilmesidir.

Çizelge 1: Ecology ve Environment Terimlerinin Farklı Dillerde Karşılıkları

Diller	Ekoloji (sf:159)	Çevre (sf:179)	Çevrebilimi(Sf:193)
İngilizce	Ecology	Environment	environmental science
Danca	Økologi	Miljø	Miljøkundskab
Fince	Ekologia	Ympäristö	Ympäristötiede
Almanca	Ökologie	Umwelt	Umweltwissenschaft
Felemenkçe	Milieu	Milieu	Milieukunde
Norveççe	Økologi	Miljø	Miljøfag
İsveççe	Ekologi	Miljö	Miljövetenskap
Fransızca	Écologie	Environnement	sciences de l'environnement
İtalyanca	Ecologia	Ambiente	scienze ambientali
Portekizce	Ecologia	Ambiente	ciências do ambiente
İspanyolca	Ecología	medio ambiente	ciencia ambiental
Macarca	Ökológia	Környezet	Környezettudomány
Slovakca	Ekológia	životné prostredie	Environmentalistika

(Kaynak: ANONİM 2000)

5.1. Türkçe Karşılık Önermeyip Okunuşunu Kullananlar

Bu yaklaşımı sergileyenlerin sürekli bu bakış açısını taşıdıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Özellikle bu terimin Türkçe karşılığını bulmak veya bunu düşünmek yerine bunu tercih ediyorum ya da Türkçe karşılığını düşündüm fakat bir karşılık bulamadım diye belirtilen yazılı bir kaynağa da ulaşamadım. Diğer terimlerde Türkçe terim kullanışları, *ecology* teriminin de Türkçeleştirilmesine karşı olmayacaklarının bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Ekolojinin kullanılması büyük bir olasılıkla, terimi tam karşılayan Türkçe terimin olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu yaklaşım daha çok Orman Fakültelerindeki Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı mensuplarına aittir. Bu kurumlarda ekoloji eğitimi ders ismi olarak 1934'e, Anabilim Dalı olarak 1948 yılına kadar gitmektedir (Çepel ve ark., 1984:257). Asaf Irmak, 1966'da ve Necmettin Çepel, 1978'de yayınladıkları Orman Ekoloji'si kitaplarının, daha sonra Asaf Irmak, 1970 ile Necmettin Çepel, 1983, 1988 ve 1995'te yaptıkları baskılarında, Necmettin Çepel, 1988'de yayınladığı Peyzaj Ekolojisi'nde ekoloji terimi kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili Biyoloji bölümlerinde ve Ziraat Fakülteleri yayınlarında da ekoloji olarak kullanılmıştır. Örneğin: Münir A. Öztürk ve Özcan Seçmen, 1992'de yayınladıkları Bitki Ekolojisi'nde, Remzi Geldiay ve Ahmet Kocataş'ın 1975'te yayınladıkları "Genel Ekoloji" kitaplarında ekoloji terimi kullanılmıştır. Benzer kullanım Sabri Gökmen'in 2007 tarihli "Genel Ekoloji" isimli kitabında

rastlanmaktadır. Bunların dışında aynı bölümde çalışan bilim adamları da birçok makalede ekoloji terimini kullanmışlardır.

Bazı yayınlarda ender rastlansa da okunuşlarda farklılaşmalar olmuştur. Örneğin *ecological* terimi *ökolojik*, *ecosystem* terimi ise *ökosistem* olarak karşılanmıştır (Bayhan, 1979:53). Benzer şekilde *ecology* terimini *ökoloji* olarak kullanıldığı görülmektedir (Pamay, 1974:68).

Türkçe yazılan ilk Ekoloji Terimler Sözlüğü'nde, "Ekoloji, canlılarla çevrelerini ve bu iki varlık arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir bilim dalıdır." (Çepel, 1982:178) şeklinde tanımlanmıştır. Tarım Ekolojisi üzerine yazılan ilk terimler sözlüğünde de "Ekoloji, canlıların kendi aralarında ve çevreleri ile olan karşılıklı ilişkilerini inceleyen bir bilim dalı" (Eser ve ark., 2000:24) olarak tanımlanmış ve ekoloji terimi kullanılmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun 1969 yılında 5. baskısını yaptığı Türkçe Sözlükte *ecology* kelimesinin karşılığı olarak ekoloji yazılmıştır.

Mine Kışlalıoğlu ve Fikret Berkes, 1990'da *ecology* teriminin karşılığı ekoloji olarak kullanılmıştır. Ayrıca ekolojiyle birlikte, ekolojik benzerlik, ekolojik ilişki, ekolojik işlevler, ekolojik modelleme, ekolojik niş, ekolojik piramit, ekolojik rekabet dizinde terim olarak verilmiştir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1990:342).

Fatih Evrendilek'in 2004'te yayınladığı kendi alanında ilk Türkçe "Ekolojik Sistemlerin Analizi Yönetimi ve Modellemesi" isimli eserde de ekoloji ve ekosistem ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca bu terimlerin türevleri olan terimlerin okunuşu kullanılmıştır.

Son zamanlarda Türkçeye çevrilen iki önemli kaynaktan biri olan Michael C. Newman, 2010'da yayınladığı "Ekotoksikoloji'nin Temel İlkeleri" isimli çeviride ekolojik ve ekosistem ifadeleri kabul görmüştür. Benzer durum Eugene Odum ve Gary W. Barrett tarafından 2005 yılında yayınlanan "Ekolojinin Temel İlkeleri" olarak Türkçeye çevrilmesinde de görülmektedir. Çeviri metninin tamamında ekoloji, ekosistem ve ekolojik ifadelerinin kullanılması tercih edilmiştir.

Bu bölümlerin dışında ekoloji konusuyla ilgili olarak toplum bilimlerinde çeşitli kişilerce çevrilen eserlerde de ekoloji terimi kullanılmıştır. Örneğin Abdullah Yılmaz tarafından Murray Bookchin'in 1988'de yayınladığı kitabı 1996 yılında "Ekolojik Bir Topluma Doğru" aynı yazarın 1991'de yayınladığı eser Alev Türker tarafından 1994 yılında "Özgürlüğün

Ekolojisi”, yine aynı yazarın 1995’te yayınladığı eser Rahmi G. Ögdül tarafından 1996 yılında “Toplumsal Ekolojinin Felsefesi”, John Bellamy Foster’in 2000 yılında yayınladığı kitabı Ercüment Özkaya 2001 yılında “Marx’ın Ekolojisi Materyalizm ve Doğa” ve Guattari, F., 1989’ da yayınladığı eseri, Ali Akay “Üç Ekoloji” olarak çevirmişler ve metinlerin içinde de ekoloji olarak kullanmışlardır.

5.2. Türkçe Karşılık Önerileri

Ecology terimine karşılık tespit edilebilen ilk öneri *ortaybilim* olarak 1948’de önerilmiştir. Kaynaklarda yaygın olarak kullanılmayan bu önerinin dışında *ortambilim* ve *çevrebilim* önerileri de yapılmıştır. Özellikle *çevrebilim* diğer karşılıklara göre daha yaygın kullanılmaktadır. Bununla birlikte, *çevrebilimin* kullanımı ekolojinin kullanımı kadar yaygınlık kazanamamıştır.

5.2.1. Türkçe Ekoloji Kaynaklarında Çevre Kavramı ve Çevrebilim Önerisi

Türkçede ekolojinin konularını işleyen çeşitli yayınlar yapılmıştır. Burada kastedilen ise doğrudan ekoloji ile ilgili kaynaklardır. Bu sebeple Türkçe ekoloji kaynakları olarak kabul edilen metinler daha çok üzerinde ekoloji ismi geçen kitaplardır. Konuyla ilgili kapsamlı makaleler de bu anlamda değerlendirmeye alınmıştır.

5.2.1.1. Ekoloji Kaynaklarında Çevre Kavramı

Asaf Irmak, 1966’da yayınladığı “Orman Ekolojisi” isimli eserinde *çevre* kelime olarak dahi yayında kullanılmamıştır. Konu *yetişme mubiti* etrafında anlatılmış ve tanımı da şöyle yapılmıştır: “Bir canlının veya canlılardan oluşmuş bir toplumun yaşadığı yere *yetişme mubiti* (*standort*, *habitat*, *site*, *station*) denilir”. Asaf Irmak, 1966’da sayfa 1’de ekolojinin tanımındaki *environment* terimini *mubit* olarak çevrilmiştir. Daha sonraları *mubit* terimi yerine *ortam* kullanılmıştır. Dolayısıyla *yetişme ortamı faktörleri* ifadesi birçok çalışmada kullanılmıştır.

Remzi Geldiay ve Ahmet Kocataş'ın yazdıkları “Genel Ekoloji” kitabı aynı zamanda bu konuda yazılan ilk kitaptır. Bu kitapta Asaf Irmak’ın yayınlarına atıf olmamasına rağmen yazarlar, benzer şekilde ekolojinin tanımındaki *environment* terimini *ortam* olarak çevirmişlerdir (Geldiay ve Kocataş, 1975:1). Ayrıca çalışmada *habitat* terimi sayfa 186’da tanımlanırken Türkçesi verilmemiştir. Fakat *ortam* kelimesi *habitat* yerine kullanılmıştır. Örneğin, sayfa 8, 10, 14, 20, vb. Yazarlar *çevre* veya *çevre faktörleri* ifadelerini

kullanmamışlardır. Genelde yazarlar tarafından *ekolojik faktörler* ifadesi kullanılmış, bazen de sayfa 9’da olduğu gibi *ortam faktörleri* ifadesi kullanılmıştır.

Necmettin Çepel, 1978, 1983, 1988 ve 1995’de baskıları yapılan “Orman Ekolojisi” isimli eserinde *çevre* ile ilgili kavramları örnekleyerek ekolojyle birlikte “günlük konuşma dilinde bile sık sık rastlanmaya başlandı.” diye belirtilmektedir. Bunların dışında dizinde *çevre sorunları*, *çevre kirlenmesi*, *çevre sağlığı*, *çevre biyolojisi* ve *çevre korunması* yer almıştır. Bununla birlikte ekoloji tanımında bulunan *environment* terimi *ortam* olarak çevrilmiştir. Ayrıca sayfa 6’da: “*Ekoloji, organizmalarla, içinde yaşadıkları ortamı ve bu iki varlığa ait karşılıklı etki ve ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bu tanımdaki organizmalar, diğer deyim ile “canlılar” veya “canlı çevre = biocoenose” insan, hayvan ve bitkilere ait bireyleri veya bunlardan oluşmuş toplulukları ifade etmektedir. Tanımlamada adı geçen “organizmaların içinde yaşadıkları ortam” deyimini ise “cansız çevre = ecotope” olarak da ifade edilebilir ve hava, su, toprak, ışık gibi faktörleri kapsar. Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere ekoloji, belirli bir bölgede bulunan canlı ve cansız doğa varlıkları ile bunlar arasındaki ilişkileri incelemektedir* (Çepel, 1995:6-7). *Çevre faktörleri* ifadesini sayfa 9’da kullanmıştır. Sayfa 13’te ekosistemin öğelerini “*canlı çevre = biocoenose*” ve “*cansız çevre = ecotope*” olarak ikiye ayırdığı belirtilmiştir.

Necmettin Çepel, Ekoloji Terimler Sözlüğü sayfa 43’te “*habitat = çevre*” olarak kullanmıştır. *Bu deyim çeşitli anlamlarda kullanılmakta ve çoğu kez “yetişme ortamı = standort = habitat = sites” deyimleri ile eş anlama gelecek şekilde tanımlanmaktadır. Bu nedenle aşağıda belki birbirine karşıt anlamına gelecek tanımlamaların bulunduğu görülecektir.*

1) *Bir canlının yaşamı üzerinde etkili olan tüm faktörlerin kompleksi olarak ekosistemi ifade etmektedir (Brünig ve Mayer 1980’ne atfen).*

2) *Canlıları etkileyen fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünlüğüdür (Brünig ve Mayer 1980’ne atfen).*

3) *Hayvanların etrafını saran, onların duygu ve reaksiyonlarını etkileyen dış dünyadır (zooloji bilim dalında çok eskiden yapılmış bir tanımlama).*

4) *Belirli bir yaşam mekânında etkili olan fiziksel, kimyasal ve biyotik faktörlerin bütünlüğüdür (ekoloji dalında çalışanların üzerinde birleştiği tanımlama).*

5) *İnsanın durumunu ve gelişmesini etkileyen ve insanın kendi etrafından kaynaklanan etkilerdir (sosyoloji dalında çalışanların tanımlaması).*

6) *Bir yaşam mekânındaki canlıların varlığını ve gelişmesini sağlayan etkili maddesel varlıklar, olaylar ve enerjinin bütünlüğüdür (Leibundgut 1975, Strugren 1978’e atfen). Bu tanımlama üzerinde doğa bilimleri dalında çalışanlar fikir birliği göstermektedir.*

7) Yetiştirme yerinde bitkiler ve bitki toplumlarını etkileyen fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünlüğüdür (Denler/Bonnemann ve Röblig 1971'e atfen). Bu, salt silvikültür açısından yapılmış bir tanımlamadır.

8) Organizmaların yaşamı üzerinde etkili olan faktörler bütünlüğüdür (Tüm bilim dalları için geçerli olduğu kabul edilen tanımlama).

9) Canlı ve cansız varlıklar ile bunların karşılıklı ilişkilerinden oluşan biyosojik sistemleri ifade etmek için kullanılan geniş kapsamlı bir kavramdır.

10) Canlı tarafından hammadde olarak alınan ve yararlanan, ya da bu yararı ayarlayan tüm dış kuvvetlerin yahut maddelerin toplamıdır (Klötzli 1980'e atfen) (Çepel, 1982:20).

Buraya kadar yapılan çeşitli tanımlamaların ortak yanları gözönünde bulundurulursa bu kavramın tanımlanması şu şekilde yapılabilir: Geniş anlamda çevre, bir organizmanın veya organizmalar toplumunun (insan, hayvan, bitki, mikroorganizma) yaşamını sağlayan ve onu sürekli olarak etkisi altında bulduran süreçler, enerjiler ve maddesel varlıkların bütünlüğüdür (Çepel, 1983:20).

Necmettin Çepel'in sözlüğünde *environmental ecology* terimi çevre ekolojisi olarak karşılanmış ve *mesology* terimine gönderme yapılmıştır. "Bu deyim Yunanca "meson=çevre" sözcüğünden üretilmekte ve çevrebilimi anlamına gelmektedir" (Çepel, 1982:159,260). Çevrebilimleriyle ilgili bir tanımlama verilmemekle birlikte, bu bilimle ilgili birçok terim tanımlanmıştır. Örneğin, *environmental engineering* (sf:259), *environmental aspect* (sf:259), *environmental analysis* (sf:259), *environmental stress* (sf:259), *environmental pollution* (sf:259), *environmental control* (sf:260), *environmental management* (sf:260) ve *environmental protection* (sf:261) gibi terimler yer almıştır.

Necmettin Çepel eserinde: Her canlı için "etkili özel bir çevre" vardır. Çevreyi oluşturan madde, enerji ve bunlar arasındaki süreçler "çevre faktörleri" olarak isimlendirilir. Çevre faktörlerine ekolojik faktörler ismi de verilmekte olup bu faktörler 4 sınıfa ayrılmaktadır (Çepel, 1983:21) şeklinde belirtmiştir.

Necmettin Çepel, 1988'de yayınladığı "Peyzaj Ekolojisi"nde "Çevre: Bir yaşam mekânında canlıların yaşamasını ve gelişmesini sağlayan etkili maddesel varlıklar, olaylar veya enerjiler bütünlüğüdür. Veya: Canlı ve cansız varlıklar ile bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin oluşturduğu biyolojik sistemleri ifade etmek için kullanılan geniş kapsamlı bir kavramdır (Sayfa:21). Çevre Faktörleri: Canlıları, etkileri altında bulduran iklimik, edafik (toprak özellikleri), fizyografik (relief özellikleri), biyotik (canlı varlıklar) faktörlerdir" (sayfa:22) olarak belirtmiştir.

Münir A. Öztürk ve Özcan Seçmen 1992'de yayınladıkları "Bitki Ekolojisi" isimli yapıtlarında sayfa 1'de belirttikleri gibi ekolojinin tanımındaki *environment* terimini ortam olarak çevirmişlerdir. Çalışmanın devam eden kısımlarında da ortam terimi kullanılmıştır. Örneğin, "Fiziksel ortamı oluşturan bu etmenler... (sayfa:7), Fiziksel ortamın kısımları (sayfa:8), ...çeşitli ortamsal etmenlerden oluşur (sayfa:121)" gibi. Yazarlar çevre kelimesini "Hayvanların aksine bitki kısımlarının sıcaklığı, çevre koşulları tarafından düzenlenmektedir. (sayfa:80), ...bitki ve çevre sıcaklıklar arasında farklılıklar yaratırlar.(sayfa:80), Çevresindeki fazla suyun doğrudan ve dolaylı etkisiyle hidrofitlerin, alanda etken olan çevresel etmenlere uyum sağlamasına yardımcı olan özelliklere Ekolojik uyum denir. (sayfa:99), ...çevre ile ısı ve kütle değişimlerini etkiler (sayfa:122), ...aksine biyolojik ve fiziksel çevrenin bir parçası...(sayfa:138)" örneklerinde olduğu gibi kullanmışlardır.

İdris Oğurlu, 2001'de "Böcek Ekolojisi" isimli yayınında "ekoloji, organizmaları yaşama ortamlarında ele alan ve çevreleriyle karşılıklı ilişki ve etkileşimi inceleyen bilim dalıdır." diye çevirerek, tanımda bulunan *environment* terimi yaşama ortamlarında ifadesine ek olarak çevre olarak karşılamıştır (sayfa:1). Eserin genelinde çevre terimi bir canlının çevresi anlamında kullanılmıştır. Örneğin: ...canlılar çevreleriyle, daima, madde ve enerji alışverişi halindedirler (sayfa:1), ya da Canlılar, çevrenin canlı ve cansız faktörleriyle ilişkilerini...(sayfa:1), ...çevre faktörlerinin müsaade..., çevre direncinin etkileşimi belirler. (sayfa:3), ...böcekler de çevre faktörleri tarafından...(sayfa:6), ...çevre şartları da birbirinden farklıdır (sayfa:156) gibi kullanımlarla yer verilmiştir. Çalışmada ortam ve muhit terimleri geçmekteyse de bunların *environment* teriminin çevirisi olup olmadığı belli değildir. Sabri Gökmen, yayınladığı "Genel Ekoloji" isimli eserinde, ortam ve çevre kelimelerinin birbiri yerine kullanılabilmeyle birlikte, aralarında küçük farkların olduğunu belirtmiştir (Gökmen, 2007:8).

Sonuçta ekoloji uzmanları *Environment* teriminin karşılığı olarak çevre kelimesini 1) Bir canlının etrafı, 2) Ortam (Muhit) veya alan anlamında ve 3) "Çevre Etkenleri", "Çevre Tepkileri" gibi şekillerde çevirip kullanmışlardır. Bu kullanımlar ve karşılamalar İngilizcede *environment* teriminin kullanımıyla benzerlik göstermektedir.

5.2.1.2. Çevrebilim Önerisi

Ecology teriminin karşılığı olarak Türkçede bazı bilim adamları çevrebilimi kullanmışlardır. Bu kullanımların önemli kısmı aşağıda sunulmuştur.

Nihat Şişli'nin ikinci baskısını 1999 yılında yapan "Çevre Bilim, Ekoloji" eserinde çevre bilim ile ekoloji eş anlamlı kullanılarak başlık olarak verilmiştir. Ekolojinin tanımında geçen *environment* kelimesi de çevre olarak çevrilmiştir (Şişli, 1999:Önsöz). Yazar tarafından çevre bilim ifadesinin kitapta kullanılmasına rağmen, kitabın arkasında bulunan sözlükte, çevre bilimle ilgili bir tanım yapılmadığı gibi, ekolojinin tanımında da çevre bilimi ile eş anlamlı olarak kullanıldığı belirtilmemiştir (sayfa:480-481). Sözlükte, "çevre bilimleri: İnsan-doğa ilişkilerini inceleyen uygulamalı ve disiplinler arası bilim dalı, ekolojiden başka çeşitli bilim ve sosyal bilim dallarını bünyesinde toplar (sayfa:480)" diye tanımlamıştır. Yazar tarafından sayfa 33'de "Ekolojik Çevre Kavramı" başlığı altında bir tanım yapılmadan konuya girilmiştir. Yazar aynı başlık altında "Ekolojik bakımdan çevre denince ne anlaşılmalıdır? Bu konuda çeşitli bilim adamlarının yaptıkları tanımlar birbirinden farklıdır. Örneğin... En iyisi bir tarif yapma girişimi yerine, canlıların yaşama ve çoğalmasına tek tek ya da hep birlikte etki yapan bitkiler, ağaçlar, diğer hayvanlar gibi elle tutulan öğeler ve sıcaklık, rutubet, ışınma gibi nitelikleri tanımlama en iyi yöntemdir. Bunu yaptığımız zaman, çevrenin anlamı belirginleşir"(sayfa:33) şeklinde ifade etmiştir. Eserde Sayfa 33'ten 172'inci sayfaya kadar "Çevre Analizi/Karasal Habitat" isimli bir bölüm ayrılmış ve her sayfasının başına da yazılmıştır. Fakat çevrenin tanımı verilmemiştir. Eserin kapağında kullanılan Çevre Bilim ifadesiyle 448 sayfanın içinde bir açıklama yapılmadığı gibi, bütün kitapta Ekoloji terimi kullanılmıştır. Çevre Bilim ifadesi 448 sayfanın üst kısmında "ÇEVRE BİLİM EKOLOJİ" diye geçmektedir.

Ahmet Kocataş'ın 1997'de dördüncü baskısını yaptığı "Ekoloji Çevre Biyolojisi" isimli yapıtında, sayfa 1'de "Günümüzde çevrebilim olarak tanımlanan ekoloji terimi ..." diye belirtilmiştir. "Genelde, ekoloji (=çevrebilim), çevre biyolojisi, insan ekolojisi ve çevre bilimleri birbiriyile çoğu kez karıştırılan bilim dallarıdır. Zira birçok ortak konu ve yönleri vardır. Bu nedenle, ekoloji ile çevre biyolojisi, insan ekolojisiyle de çevre bilimleri eş anlamında olabilir. Ekoloji insanın da dahil olduğu tüm canlıların karşılıklı ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceler. İnsan ekolojisi veya çevre bilimleri ise insanın çevreyle olan ilişkisini araştırır: Temelde ekolojik ilkelere dayanarak yararlanmakla beraber başka bilim dallarından da yararlanabilir"(Kocataş, 1997:4). Yazar bu satırların hemen üstünde "...çevre bilimleri ekolojiden başka bilimleri de bünyesinde toplayan son 20 yılda ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Çevre Bilimleri: "İnsan doğa ilişkilerini inceleyen uygulamalı ve disiplinlerarası bir bilim dalı" şeklinde tanımlanmıştır." diye ifade etmektedir. Tanımlardaki farklılıklar bir çeşitlilik olarak kabul edilebilir. *Human ecology* teriminin Türkçe karşılığı olan *insan ekolojisiyle* ilgili 1900'lü yılların başından

itibaren araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin, Adams, 1935'te *Ecology* dergisinde "İnsan Ekolojisi" ile "Genel Ekoloji" arasındaki ilişkileri yazmıştır. Yazarın son 20 yılda ortaya çıkmış bir bilim dalı olan *Çevrebilimleriyle* yaklaşık ondan 70 yıl önce tanımlanan bir bilim dalının aynı olabileceğini söylemesi bazı kaynaklara atıf yapmasını gerektirmektedir. Çünkü bu açıklanması gereken bir sorundur. *Ecology* teriminin çevrebilim olarak karşılanmasıyla ilgili düşünceler aşağıda sunulmuştur. Yazar çevrebilim ifadesi yerine kitabın tamamında ekoloji terimini kullanmıştır.

Ruşen Keleş ve Can Hamamcı'nın 1993'de yayınlanan kitabında anahtar kavram olarak çevre ve çevrebilim kullanılmış ve bunlar için Birinci Bölümün (sf:21-39) ayrıldığı görülmüştür. Yazarların ilk cümlesi: "Çevre kavramının günlük kullanıma girmesi henüz çeyrek yüzyılı doldurmuştur" (Keleş ve Hamamcı, 1993:21) diye ifade edilmiştir. Oysa Türkçede çevre, İngilizcede *environment* ve bu kelimelerin eş anlamlıları eskiden beri kullanılmıştır. Bu kullanımın insanoğlunun geçmişi kadar eski olduğu da iddia edilebilir. Çünkü bu kelimenin anlamı itibarıyla insanoğlunun ilk üretebileceği bir kelime olması akla yatkındır. Yazarların kastettiği çevre terimininse çevre kelimesi kadar eski olduğunu iddia edilemez. Fakat birçok bilim dalında geçmişten günümüze kullanılmıştır. Özellikle bitki ve hayvan bilimleri ile uğraşanlar yurt içinde ve dışında basılan birçok yayında çevre teriminin kendisini kullanmışlardır.

"Genel bir tanımla çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Böyle bir açıdan bakılırsa çevrenin kapsamadığı hiçbir alan ve süreç kalmamaktadır." (Keleş ve Hamamcı, 1993:21). Oysa yazarlar belirttikleri "Toplamı'n içinde "insan faaliyetleri ve canlı varlıklar"ın olmadığını ve bu toplamın bunlar üzerine etkisi olduğunu belirterek, "Çevre"nin aslında bir şeyin dışında bulunan ve etkisi olan olarak tanımlamıştır. Tanımda insan faaliyetlerinin neden ayrıca belirtildiği ise açık değildir. Çevre sorunları son yıllarda gündemi oluşturduğundan, çevre terimi geçince "İnsan" hemen beraberinde yazılıvermektedir. Çünkü sorun onu oluşturanla birlikte anılmaktadır. Belirtilen etki kelimesi adeta çevreden ekolojiye geçişin bir aşaması olarak kullanılmıştır. Hemen takip eden cümlelerde Yazarlar: "Çevre, canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin bütünüdür" (Keleş ve Hamamcı, 1993:22) diye ifade etmişlerdir. Böylece "etki" "etkileşime" döndürülerek bir karşılık oluşturulmuştur. Artık *ecology* terimine çevrebilim demenin itiraz edilecek bir tarafı kalmamıştır. "Örgütlenmiş canlı topluluklarının birbirleriyle ve çevreleriyle olan

etkileşiminin araştırılması ise, ekolojije düşmektedir” (Keleş ve Hamamcı, 1993:27). Belirtilen bu ifade eksiktir. Ekolojinin en temel ayrımında birey ekolojisi görmezlikten gelinmiştir. Yazarlar ayrıca ekolojinin çevre karşısında ne kadar dar kaldığını belirtmişlerdir. *Ekoloji, canlı varlıkları doğal ortam ve bu ortam ile organizmalar arasında kurulan ilişkiler bağlamında incelemektedir. Ayrıca burada ele alınan canlılar yalnızca hayvan ve bitki topluluklarıdır. Oysa çevre, insanı da yapay ya da doğal ortam içinde inceleme konusu yapmaktadır. Bu nedenle çevre, ekolojije göre daha geniş kapsamlıdır.* (Keleş ve Hamamcı, 1993:28). En başta şunu belirtmek gerekir ki ekoloji bir bilimin adıdır. Çevre ise bir bilim adı değildir. “Ekolojinin geliştirdiği pek çok terim bugün çevreye mal olmuştur” (Keleş ve Hamamcı, 1993:28) ifadesiyle yazarlar tarafından aynı tutum devam ettirilmiştir. Yazarların sayfa 31’de *environmental sciences* terimini çevrebilimler olarak çevirmelerine hiçbir itiraz olamaz. Fakat yazarların ekoloji ve çevrebilimler olarak ayrılan alanları birleştirmek, tek bir çevrebilimden söz etmek de olasıdır” (Keleş ve Hamamcı, 1993:33) ifadesini destekleyecek diğer bilgiler sunulmadan olası bir yargıya varılmıştır. Bu durum eleştiriye açıktır. Kitabın başlığını taşıyan ve olasılık olarak belirtilen ifadenin açılması gerekirdi. Belirtilen bilim dallarının çalışma konularının örtüşmesi, birleştirilmesini gerektirmez ve birleştirilmemesi için birçok neden vardır. Çevrebilimleri insan merkezli bir düşünce iken ekoloji canlı merkezli, hatta son zamanlarda *Eco⁶* merkezli bir düşünce yapısıdır. Bunların çevrebilim altında birleşebileceğini olasılık olarak dahi belirtmek mümkün görülmemektedir. Ayrıca yazarların belirttiği çevrebilim İngilizceye ne olarak çevrilecektir. *Environmentology* olarak mı çevrilecek... Yoksa *ecology* olarak mı çevrilecektir? “İnsan dahil tüm canlıların kendi içlerinde ve kendi aralarında sürdürdükleri ilişki ve etkileşimlerle yaşadıkları ortamlar arasındaki etkileşimler, çevrebilimin inceleme konusu olmaktadır” (Keleş ve Hamamcı, 1993:33-34) diye belirtilmiştir. Ekoloji tanımının insan dahil edilmiş hali çevrebilimin çalışma alanı olarak yazılmıştır. Daha sonra da: “Şimdi çevrebilim diye kullandığımız ekoloji terimi üretilmiştir” (Keleş ve Hamamcı, 1993:170) diye yazılmıştır. Clements, Tansley, Odum, Whittaker gibi birçok bilim adamı ekolojinin gelişmesinde çalışmalarını katkıda bulunmuştur. Yazarların bu ve benzeri bilim adamlarına atıf yapmaması eleştiriye açıktır.

“Çevre, ekologlar tarafından ortaya atılmış bir kelime olup dolaylı olarak “ekoloji” anlamına kullanılmıştır” (Akman ve Ark., 2000:6). Yazarlar hiçbir kaynağa dayandırmadan bu ifadeyi kullanmışlardır. Daha öncede belirtildiği gibi çevre bir bilim dalı değildir.

Bundan dolayı ekoloji yerine dolaylı veya dolaysız kullanılamaz. Yabancı yayınların bazılarında *ecological factor* gibi terimler bazılarında da *environmental factor* terimi kullanılmıştır. *Ecological factor* terimiyle ekoloji bilimince kabul edilen etkenler anlatılmaktadır. *Environmental factor* terimi ise iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi bir canlı veya canlı toplumunu etkileyen etkenler ki, bu anlamıyla *ecological factor* terimiyle özdeştir. İkincisi ise insan faaliyetleri ve çevresiyle ilgili olarak kullanılan *environmental factor* ise insan merkezli bir anlamı vardır. İkincisinde doğal bir yapıdan daha çok insan yapımı veya etkisi olan bir çevreyi kast etmektedir. Şimdi bunların hepsini çevre ile karşılamak anlam daralmasına ve konunun anlaşılmasına neden olacaktır. Bu iki ifade de bazı yazarlar tarafından Türkçeye çevre faktörleri olarak çevrilmiştir. Fakat, *environmental factors* teriminin ikinci anlamı çevre faktörleri daha da doğrusu çevre etkenleri olarak çevrilebilir.

Türkçe terim sözlüklerinde *ecology* terimi çevrebilim olarak karşılanmıştır Pamir, H.N., Öztunalı, Ö., 1971:52, Demiray, K., 1972:26, Keleş, R., 1980:32, Öncül, R., 2000:234, Akev 2000:43, Güney, E., 2003:129). Bunların dışında *ecology* terimi çevre bilim olarak ayrı da yazılmıştır (Koral ve ark., 2000:137). *Eco*-bazen çevre olarak karşılanmıştır (Güney, 2003:134). *Ecosystem* terimi ise Ruşen Keleş, 1980:32’de Çevre-dizge Emrullah Güney, 2003:134’de Çevredizge olarak karşılanmıştır.

Türkiye’deki yayınların bazılarında benzer kullanımlar vardır. 1982 yılında Alpagut, B., tarafından yayınlanan ve sonra 1991’de TÇSV bastığı *İnsan Ekolojisi* isimli makalesinde ekoloji (çevrebilim) şeklinde yazılmış, *ekolog* (çevrebilimci) olarak belirtilmiştir. *Ecosystem* terimi ise Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, 1993:28’de çevre-dizge, Emrullah Güney, 2004:7’de çevredizge olarak karşılanmıştır

“Haeckel bu kelimeyi canlı varlıkların ve organizmaların çevreleriyle ve birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilimin adı olarak kullanmıştır. Bu manada ekoloji, biyoloji, botanik, zooloji ve jeoloji gibi tabii bilim dallarıyla yakın ilişkisi olan özel bir bilim dalıdır. Bu bilimdalı, bilim adamları ve akademik çevreler nezdinde uzun bir süre hiçbir ilgi uyandırmadı. Çevre kirliliğinin son beş-on seneden beri büyük boyutlara erişmesi sonucu buna karşı halk nezdinde ve akademik çevrelerde tepkilerin artması ve çevrecilik hareketinin başlamasıyla “çevrecilik bilimi” veya “çevre bilim” olarak Türkçeleştirebileceğimiz “ekoloji” gündeme geldi” (Bayrakdar, 1992:18-19). Yazar ekoloji üzerine yazdığı kitapta maalesef ekoloji üzerine yazılmış Türkçe kaynaklardan az yararlandığı gibi, yabancı kaynak kullanımı da oldukça sınırlıdır. Hiçbir kaynağa atıf yapmadan *ecology*

⁶) Terim Türkçeleştirilmediğinden İngilizcesi yazılmıştır.

terimi *çevrecilik bilimi* veya *çevre bilim* olarak karşılanmıştır. O da yetmiyormuş gibi “Bugünkü kullanımıyla ekoloji canlı varlıkların çevreleriyle ve birbirleriyle olan ilişkilerini incelemeyen başka bütün çevre sorunlarını da kapsayan bir bilim haline gelmiştir” (Bayrakdar, 1992:19) tarzında ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler tartışmaya açıktır. Çünkü günümüzde ekolojinin yöntemleri birçok alanda ve bilim dalında kullanılmaktadır. Yazar “İslam ve Ekoloji” üzerine kitap yazarken, konu durmadan çevre ve çevreciliğe çekilmiştir. Konu çevre üzerinden işlenmiştir. Yayında *ecology* terimi ile *environmental* terimi karıştırılarak kullanılmıştır.

“Bilindiği gibi jeoekoloji, peyzaj (*Landschaft, Landscape*) ekolojisi ile aynı anlamdadır ve gayesi de, mekân birimleri arasındaki ilişkileri kalitatif ve kantitatif olarak ortaya koymak, bu birimlerin biyotik ve abiyotik unsurları arasındaki kütile ve enerji mübadelesi bilançosunu saptamaktadır. Bu tanımlamaya göre jeoekoloji, günümüzde “çevrebilim” adı altında bütün dünyada büyük ilgi toplayan ve aslında, mültidisipliner mekânî bir yaklaşım tarzından ibaret olan bilim alanının temelini meydana getirir (Erinç, 1979:1). Böylece Erinç 1979’da çevrebilimin temelini jeoekoloji veya peyzaj ekolojisinin meydana getirdiğini ifade etmiştir.

Bir Toplum Bilimci gözüyle haklı olarak Görmez, K., 1997’e atfen “*Ekoloji*”nin Türkçeye “çevre diye aktarılması, kavramsal düzeyde bir yanılığa yol açmaktadır diye belirtirken, Cangızbay, 1989’a atfen Çevre, “merkez ve merkezde olmama”, “öze, esasa içkin olmama” durumunu anlatır. Yani çevre, çevrelediğine nüfus edemez, onun karşısında dışsaldır. Oysa ekoloji, insan ile onun doğal çevresi arasındaki bütünlüğe, organik ilişkiye işaret etmektedir (Önder, 2003:4) diye belirtilmektedir. Ekolojinin nasıl bir siyasi harekete dönüştüğünü anlatmasının dışında Çevrecilikle ekolojizmi çok açık ayırmıştır. Fen Bilimleri dışında Toplum Bilimlerinde de bu kavramların ayrı kavramlar olarak algılandığını göstermektedir. Bu çalışmalara ek olarak Murray Bookchin’den çevrilen yayınlarda da bu husus açıkça belirtilmiştir.

Ecology teriminin Türkçeye çevrebilim ve *environmental sciences* teriminin çevrebilimleri olarak çevrilmesinde en temel hatalardan biri de *-leri* ekiyle iki ayrı anlamı olan terimin aynı terimmiş gibi kullanılmasıdır. Çünkü “Türkiye Türkçesinde adlar sayı bakımından ya teklik ya da çokluk gösterirler (Korkmaz, 2003:256). Bu ekini etkisi yalnızca eklendiği adın sınırları içinde kalır ve kapsam alanına yalnızca adların tekil biçimlerini alabilir (Korkmaz, 2003:257). **LAr** eki, ortak özellikler taşıyan ve bir aile oluşturan, çeşitli tür adları da tür gösteren **ada+LAr** çokluk eki getirilerek karşılanır, baklagiller, etçiller, kedigiller vb. “(Korkmaz, 2003:257). Bu anlamda İngilizcede çoğul eki olan *-s*

ekini kaldırdıktan sonra kalan *environmental science* teriminin Türkçe karşılığının çevrebilim olması gerekmektedir. Bu tarzda kullanım hem İngilizceye hem de Türkçeye uygundur.

Çevrebilimlerinin çalışma alanının çok açık olarak belirtildiği *Ekoloji ve Çevre Bilimleri* adlı eserde “çevre bilimleri: İnsan-doğa ilişkilerini inceleyen uygulamalı ve disiplinler arası bilim dalıdır. Ekolojiden başka çeşitli bilim ve sosyal bilim dallarını bünyesinde toplar” (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1990:334)’diye belirtilmiş ve bunun İngilizcesi *environmental sciences* olarak verilmiştir. *Ekolojik çevre kavramı* şöyle tanımlanmaktadır: *Canlının bulunduğu yerdeki fiziksel-kimyasal koşullar ve diğer canlılar o canlının çevresini oluşturur. Ekolojik anlamda çevre sözcüğü, bireyle ilişkili canlı cansız her şeyi kapsar. Böylelikle, her organizmanın çevresi canlı ve cansız olmak üzere, iki kısımdan oluşur* (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1990:14). Türk Dil Kurumu kendi sanal sayfasında *ecology* terimine ekoloji olarak yer verdiği, çevre bilimlerinin de ayrı tanımladığı belirlenmiştir (<http://www.tdk.gov.tr>, Erişim, 21.10.2014).

Ecology teriminin karşılığını çevrebilim veya çevre bilim olarak kullanımlarda:

- 1) İngilizcede *ecology* ile *environmental science* ayrı bilim dalları olduğu gözden kaçmıştır (bak:3.1. ve 3.2.2.). Kısaca, ekolojide herhangi bir canlı esas olurken, *environmental science* için insan merkezdedir. Ekolojide ilişki önemliyken, *environmental science* için insanın ilişkileri önemlidir. Ekolojide çölde yaşayan canlılarda çalışma konusuyken, bu konu insanla ilgili olmadığı için *environmental science* için çalışma konusu olmaz.
- 2) Bu kullanımların yapıldığı eserlerde başka yayınlara atıf yapılmadan, neden bu terimleri tercih edildiği belirtmeden, konuyu yazılı metinlerde çok az tartışarak doğrudan çevrebilimi veya çevre bilim şeklinde kullanılmıştır.
- 3) Bu kullanımların yapıldığı eserlerin önemli kısmında çevrebilim yerine ekoloji kullanılmıştır. Dizinlerde ekolojinin tanımı verilmiş, fakat çevrebilim herhangi bir şekilde kullanılmamıştır.
- 4) İstisnasız tüm bu terimlerin kullanıldığı eserlerde *ecology* ve *ecosystem* (bu terim de sadece iki yayında Türkçeleştirilmiştir) dışında diğer *eco-*, *ecology* ve *ecosystem* türevleri olan terimler hiçbir şekilde Türkçeleştirilmemiştir. Bunun da en önemli sebebi çevrebilim teriminin iyi bir Türkçe karşılık olmadığına yönelik ifade edilmemiş kabullerden kaynaklandığı izlenimi vermektedir.

Bu nedenlerle çevrebilim teriminin kullanımları 2., 3. ve 4. maddelerde belirtilen üç hususta neden tutarlılığın olmadığı açıklanması gereken bir konudur. *Eco-* ekinin Türkçe karşılığı çevre değildir. Eğer böyle

olsaydı, kolaylıkla diğer türev terimlerde Türkçeleştirilirdi. Belki de bu tutarsızlığın en önemli sebebi de bu yanlış çeviridir. Çünkü terim üretmekle, çeviri yapmak ayrı konulardır. Çevrebilim üretme bir terim olmaktan daha çok çeviri yoluyla mevcut kelimelere farklı anlam yüklenmesiyle oluşturulmuş izlenimi vermektedir. Bunu yaparken gözden kaçan ise Türkçesi çevrebilim olan terimin İngilizcesinin *environmental science* olmasıdır.

5.2.2. Ortambilim veya Ortam Bilim Önerisi

İbrahim Atalay, 2004:134'te ekoloji maddesinde açıklaması şöyledir: “*Ekoloji/ ecology Eco ortam, logy bilim sözcükleri ile ifadesini bulan ortam bilimi. Ekoloji, ortamdaki canlı öğeleri oluşturan (bitki, toprak, hayvan, insan) ile cansız öğeler arasında bulunan iklim, yüzey şekilleri, ana materyal arasındaki ilişkileri inceler. Ekoloji, hem bir hem de birkaç canlı topluluğunun ortamla olan ilişkilerini belirler. Örneğin orman ekolojisinde ormanların yetişmesinde etkisi olan iklim, toprak, topografya gibi faktörler ele alınır. Kayın ağacının ekolojisinde ise sadece kayının yetişmesinde etkili olan faktörler incelenir. Günümüzde tüm doğal bilimleri, ekoloji ile ilgilenir. Çünkü ekoloji koşulların iyi bilinmesi, insanla çevre arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini, ayrıca çeşitli bitkilerin ekolojik özelliklerinin belirlenmesine yardımcı olur. Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi ekoloji ile coğrafya arasında sıkı bir ilişki vardır.*” (Atalay, 2004:134). Böylece *ecology ortam bilimi* olarak Türkçeleştirilmiştir.

Yazar aynı sözlüğün kapağında *ortam bilimi* yerine ekolojiyi tercih etmiştir. *Eco-* ekini *ortamla* karşılanmasına rağmen hem kendi maddesinde hem de ekolojiyle ilgili diğer terimlerde kullanmamıştır. Örneğin sayfa 138'de *ecosystem ecology* terimine karşılık olarak *ekosistem ekolojisi* terimini kullanmış onun yerine *ortamsistem ortam bilimi* veya *ekosistem ortam bilimini* kullanmamıştır. Bunlara ek olarak sayfa 337'de *environment* teriminin karşılığı olarak *ortam terimi* ısrarla savunulmuştur. İlgili madde tanımı şöyledir: “*ortam/environment Ekolojide belli iklim, ana materyal, toprak, canlı özelliklerine sahip olan, bölge veya yer. Burada canlı öğeleri oluşturan bitki ve hayvan ile toprak canlıları ile iklim, topografya, anamateryali meydana getiren cansız öğeler arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişkiler ve öğeler bir bütün olarak ortamı ve ortamla ilgili koşulları belirler. Ortam, Türkçede çevre olarak belirtilmektedir. Ortam sorunları (environmental problems), çevre sorunları olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu tanımlar doğru değildir. Çünkü çevre herhangi bir yerin etrafı anlamındadır. Çevre sorunu da bir yerin etrafındaki, çevresindeki olan sorun anlamına gelir. Oysa ortam bütündür, bir yerde olan sorun diğer yerleri de etkiler. Çevre Bakanlığı (Environmental Ministry) da uygun bir tanımlama değildir. Bunun yerine Batı literatüründe olduğu gibi*

Ortam Bakanlığı denilmesi daha uygun olurdu. Öte yandan Çevre ve Orman Bakanlığı tabiri, hiç de uygun olmayan ve birbirleri ile çalışma, uygulama, sistem yönünden adeta çatışan bir bakanlık gibidir. Ortamın en önemli ögesini orman oluşturur. Çevre işleri ise yerleşim birimleri etrafındaki çeşitli kirlenme ve bozulmayı önlemeye karşı yapılması gereken işlemleri kapsar. Bazı terminolojilerdeki kavram kargaşası dilde bozulmaya neden olmaktadır.” (Atalay, 2004:337). Daha sonra *environmental degradation ortam bozulmasıyla, environmental assessment ortamsal değerlendirmeyle, environmental impact ortamsal etkiyle, environmental management ortamsal düzenlemeyle ve environmental lapse rate ortamsal laps reytle* olarak karşılanılmıştır (Atalay, 2004:337-338). Fakat sayfa 87'de *environmentalism ortamlık* yerine *çevrecilikle, environmental impact statement ortamsal etki değerlendirmesi* yerine *çevresel etki değerlendirmesi, environmental indicator ortamsal gösterge* yerine *çevresel gösterge* olarak karşılanmıştır. Bu açıklanması gereken bir durumdur. Çünkü *environment* terimi aynı sözlükte bakanlık adını değiştirmeye varıncaya kadar *ortam* olarak kullanılması gerektiği ifade edilirken, diğer sayfalarda *çevre* terimiyle karşılanılmıştır. Ayrıca *ortam* terimi *eco-* karşılığı olarak kullanılıyorsa, *environmental* karşılığı olarak yine *ortam* terimi kullanılması yoruma açıktır. Çünkü İngilizcede *eco-* ve *environmental* terimi farklı anlamlara gelirken, Türkçede aynı kelimeyle karşılanmamalıdır.

İbrahim Atalay'ın 1994 yılında yazdığı “Türkiye Vegetasyon Coğrafya”sına giriş isimli yayınında ekoloji terimi kullanılmıştır. Yayının 11. sayfasında *ortamı* diye bir kelime geçse de bu açıklanması gereken, neyin yerine kullanıldığı ve ne anlama geldiği anlaşılmamaktadır. Yazar da bu kelimeyi yayının arkasındaki sözlükte açıklamamıştır. Aynı şekilde 1985'te yayınlanan “Kuzeydoğu Anadolu'nun Ekosistemleri” isimli araştırmada da ekoloji terimi kullanılmıştır (Atalay ve ark., 1985).

“*Çevre ile ekoloji eş anlamlıdır. Fakat, bu iki terimin anlam ve kapsamları arasında fark vardır ve ekolojik yaklaşımın amacı bakımından ortam çevre teriminden daha uygundur (Ortambilim). Örneğin, yeryüzer çevresi terimi, biz, dünyamız dışındaki etken ve koşulları düşünmeğe yönelttiği halde, yeryüzer ortamı terimi kastedilen bizat dünyanın kendisi olduğunda kuşku bırakmaz*” (Güney, 2003:129). Yazar daha önceden belirtilen yanlış algılamaya düşmüştür. Çevre terimi *environment* karşılığı olarak kullanılabilirken, *ecology* teriminin karşılığı olarak veya eş anlamlı kullanılmamalıdır. *Ecobalance* terimi ise *ortamdenge* olarak karşılanmıştır (Güney, 2004:7).

Belirtilen tanımlardan anlaşıldığı üzere *ortam bilim* terimi *ecology* terimini karşılamaktan uzaktır. Çünkü ortam terimi var olanı çağrıştırmaktadır. Oysa *ecology* var

olanların canlı/canlılarla olan ilişkilerini incelemektedir. *Ortam* donuk, durağan bir fotoğrafı anımsatmaktadır. *Ecology* terimi ise art arda çekilmiş kareleri ifade eder.

5.2.3. Diğer Öneriler

Dirilbilim (Biyoloji) Terimleri 1948:4'te ise *ekoloji* terimini *oecologie* teriminin okunuşu olarak kullanırken, *ortaybilim* olarak Türkçe karşılığı da verilmiştir. Bu terimin nasıl üretildiği konusunda yazılı bir bilgiye rastlanmamış olsa da, bu terimin *orta* ismine –*ay* eki eklenerek türetildiği izlenimini vermektedir. “Bu ek isimden isim yaptığı(güney, eşey, aday, açortay vb.) gibi, fiilden isim yapımında da(düzey, yüzey, yatay vb.) kullanılmaktadır”(Zülfikar, 1991:61). Bu ekle kelimeye “1) ilgili olma 2) fiildeki anlama bağlı olarak “belli bir özellik gösterme” kavramı katar” (Zülfikar, 1991:62).

Ecology kelimesini, *doğa* kelimesi ve *ekosistem* kelimesi ile eşlemek en uygun yoldur” (Çalgüner, 2003:93). Haklı olarak ekolojinin *çevrebilim* olmadığını kendi kitabına konu edinen ve oldukça iyi şekilde işlemeden sonra *ecology* terimine karşılık olarak önerilenlerin oldukça zorlama olup terimlere aşırı anlam yüklenerek karşılık üretme çabası olarak kabul edilmelidir. Çünkü *ecology* ile *ecosystem* ayrı olduğu, o da yetmiyormuş gibi *ecosystem ecology* terimine Tahir *ekosistem ekosistemi* mi? Yoksa *ekosistem doğa* mı denilecektir? *Doğa* terimi de *nature* teriminin karşılığı olup, bunun kullanılması hiç mümkün değildir. Bu önerile bile *doğa* olarak değil, *doğa bilim* olarak önerilmesi gerekir. Aynı husus *ekosistem* içinde geçerlidir.

5.3. Ekolojiye Türkçe Karşılık Bulunmasındaki Zorluklar

İngilizcede *eco-*, *ecology* ve türevleri son yıllarda çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım yaygınlığı beraberinde sorunları da getirmektedir. İngilizcedeki bu sorun ekolojinin kendi alanından daha çok, farklı alanlarla kesiştiği yerlerde kendini göstermektedir. Konu artık bilim çalışması dışına çıkıp, herkesin konuştuğu bir husus haline gelmiştir. Bu temas alanlarında üretilen terimsel kelimeler İngilizce açısından da sorundur. İngilizcesi olanların İngilizceden kitap çevirmeleriyle sorun katlanarak Türkçeye aktarılacağı düşünülmektedir. İngilizcedeki bu soruna ek olarak, ekolojinin Türkiye’de yeterince bilinmemesi, Bilim adamlarının Türkçe yetersizliği ve duyarsızlığı, bir de konunun gündemde olmasına bağlı olarak herkesin ekoloji uzmanı olması eklenince, *eco-*, *ecology* ve *ecosystem* türevi terimlerinin Türkçeye okunarak veya çevrilerek aktarılması önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır.

Ekoloji hayatın her alanına girmiştir. Birçok bilim dalında ekolojide kullanılan yöntemler ve yaklaşımlar kullanılmıştır. Yeni bilim dalları oluşmuştur. Bu sebeple yabancı yayınlarda *eco-* eklenerek üretilmiş birçok terim vardır. Bunlara bir de yabancı yayınlarda terimlerin yanlış kullanılması eklenince oldukça büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ecology terimine Türkçe karşılık üretmekte en önemli sorunlardan biri de bu bilim dalına ait Türkçe bilgilerin yeterli düzeyde olmamasıdır. Ülkemizde ekoloji üzerine yazı yazan bilim adamı sayısı artmış olmasına rağmen, yurt dışındaki uzman insan sayısıyla karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır. Ülkemizde ekolojiyle ilgili yayın yapanlara, sonradan ekoloji uzmanı olanlar dahil edilse bile, bu sayı çok da önemli düzeye yükselmemektedir. Bir de bu az sayıdaki bilim adamlarının kaç tanesinin Türkçe yazma sorumluluğuna sahip olduğu düşünülünce *ecology* teriminin Türkçe karşılığının bulunması zorlaşmaktadır. Bu sorunu aşmak için ekolojiyle ilgili yazı yazarların sayı olarak artması ve yazarların terim konusunu ciddiye alması gerekmektedir.

Türkçe terim üretme ve kullanmada konuyla ilgili bilim adamlarının önemli kısmı tutarsız davranmaktadır. *Ecology* terimine Türkçe karşılık üretenlerin bir kısmı yabancı terimleri çok sık kullanmaktadır. Böyle olunca yayınları okuyanlar yabancı terimlerin kullanımıyla ilgili olarak ikileme düşmektedir. Bu nedenle yazarların hiç olmazsa kendi önerdikleri karşılıkları kullanması gerekirdi.

Türkçe karşılık önerme veya var olanı kullanmaktaki sıklık, konuyu tek terime indirgeyerek çözüme eğilimine sebep olmuştur. Türkçe karşılık üretmeyi deneyenlerin önemli kısmı *ecology* tek başına almış, sadece bir iki çalışmada *ecosystem* terimiyle birlikte Türkçe karşılık önerilmiştir. Oysa *ecology* alanı içinde *eco-* ile türetilmiş terimler görmezlikten gelinmiştir. Bu da terim üretmekteki yaklaşım sorunun boyutunu göstermesi açısından önemli bir husustur.

6. Sonuçlar ve Öneriler

Ekolojinin tanımı üç kelime üzerinedir. Bunlar, canlılar, çevreleri, ilişkileridir. Bu üç terimden çevre kelimesini kullanarak yapılan Türkçe karşılıktaki “*çevrebilim*. Canlılarla çevrelerini ve bu iki varlık arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir bilim dalıdır” şeklinde bir tanıma ilgili kaynaklarda rastlanılmamıştır. Çünkü burada çevrebilim ismi tanımı kuşatmamaktadır. *Çevrebilimde* canlılarla ilgili bir çağrışım olmamaktadır. Bir başka kelime olan *canlıdan* bir terim üretilmeye

çalışılsaydı bu kez de *canlıbilim* olacaktı bu da çevreyi çağrıştırmamaktadır. Üçüncü kelime ise *ilişkidir*. Bu kelimeden belki bir *ilişkiibilim*⁷ üretilebilirdi. O zaman da, *ilişkiibilim*: Canlılarla çevrelerini ve bu iki varlık arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir bilim dalıdır” şeklinde tanımlanacaktı. Bu terimin en önemli yanı ise *environmental science* hiçbir karışıklığa sebep olmadan *çevrebilim*, çoğul kullanımı olan *environmental sciences* ise *çevrebilimleri* olarak çevrilebilecekti.

Ekolojiye karşılık olarak kullanılan Türkçe terimlerden:

1) *Çevrebilimi* kullanan yayınlardaki tutarsızlık görmezlikten gelinse de, *ecology* teriminin karşılığı olarak *çevrebilimi* kullanılmamalıdır. Türkçe *çevrebilim* olan terimin İngilizcesi *environmental science* ve çoğulu yani *çevrebilimlerinin* ise *environmental sciences* terimidir. Bu terimlerle *ecology* teriminin Türkçe okunuşu olan ekoloji farklı bilim dallarını ifade eden isimleridir. Ekolojide herhangi bir canlı esas olurken, *environmental science* terimiyle ifade edilen bilimde ise insan temeldir. Ekolojide ilişki önemliken, *environmental science* için insanın ilişkileri önemlidir. Ekolojide çölde yaşayan canlılar da çalışma konusu olabilirken, bu konu insanla ilgili olmadığı için *environmental science* için çalışma konusu olmayabilir. Bu örneklerin dışında *çevrebilim* ifadesi *ecology* teriminin anlamını çağrıştırmamaktadır.

2) Türkçe *ortambilim* olarak karşılanmış olsa da, çok yaygın olmayan bu kullanım da yanlıştır. Çünkü ortam kelimesi ekolojinin tanımında anahtar kelime olan ilişkiyi çağrıştırmamaktadır. Kaldı ki *ortam* terimini daha çok *habitat* veya *site* terimlerinin karşılığı olarak kullanmak daha doğrudur.

3) *Ecology* teriminin Türkçeleştirilmesi çabalarında yapılan bu hataların üzerinde tekrar tekrar düşünülmelidir. Çünkü çözüm bu eksiklerin giderilmesindedir. *Ecology* teriminin tam bir Türkçe karşılığını bulana kadar önerilerin yapılması ve bu yönde çaba harcanması gerekmektedir.

Ecology teriminin karşılığını bulmak için:

- Bu konuda daha ciddi tartışmalar yapılmalı, konu mümkün olduğunca yabancı ve Türkçe kaynaklarla ortaya konulmalıdır.
- Üretildiği düşünülen terim hemen kullanılarak işlenmeli, yeterli gelmiyorsa, terkedilmelidir.

⁷) Bu terim üzerinde İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan Dr. H. Barış TECİMEN'le konu üzerine 2002 yılında yapılan bir sohbet sırasında birlikte üretilmiş ve tartışılmıştır. Ekolojinin diğer terimlerini karşılama konusunda yetersizliğinden vazgeçilmiştir.

c) *Ecology* teriminin karşılığı bilim adamlarının kullanmadığı bir kelimeden (eski kullanımların canlandırılmasıyla, derleme ve tarama çalışmalarındaki kelimelerden yararlanarak) oluşturulmalıdır.

d) *Ecology* teriminin karşılığı olacak terimin işlek olup, *eco* kökünden türetilen terimlerini de karşılama yetkili olmalıdır.

Ekoloji uzun zamandır gündemdedir. Ekoloji'nin bakışı, yöntemleri ve araştırmaları farklı bilim dallarında çalışan bilim adamlarının yoğun ilgisiyle karşılanmaktadır. Dolayısıyla ekoloji terimleri çeşitli bilim dallarınca sıkça kullanılmaktadır. Bu yoğun ilgiye bağlı olarak *ecology* teriminin karşılığının üretilmesinde, bu kadar karmaşanın olması doğaldır. Herkes çeşitli sebeplerle daha iyisini istemektedir. Daha iyisi de deneyerek yapıldığına göre, bu denemelerin değerlendirmelerini yaparak biz de katkı koymak istedik. Bu metni okuyan herkes gibi, bizde kendimize soruyoruz *ecology* teriminin Türkçesi nedir? Tam cevabımız olsaydı, metnin ismi de içeriği de değişecekti. Biz bu sorudan önce kendimize ekoloji nedir? Çalışma alanı nelerdir? Sorularını soruyoruz. Bu sorulara yanıtlarımız vardır. Herkesin de buradan başlamasını öneriyoruz.

Teşekkürler

Çalışmayı baştan sona okuyup değerlendirme yapan ve önerilerde bulunan Doç. Dr. H. Barış TECİMEN, Yard. Doç. Dr. Ece SEVGİ, Doç. Dr. Bekir KAYACAN, Prof. Dr. Ünal AKKEMİK, Doç. Dr. Abdurrahim AYDIN, Prof. Dr. Ömer KARAÖZ, Prof. Dr. Gülen ÖZALP, Prof. Dr. Ömer KARA, Yard. Doç. Taner OKAN, Yard. Doç. Dr. İlyas BOLAT ve Doç. Dr. Yalçın YILMAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Kaynaklar

- Adams, C.C., 1935. The Relation of General Ecology to Human Ecology. *Ecology*, Vol.XVI, No:3, pages:284-308.
- Akev 2000. *Eczaçılık Terminolojisi Sözlüğü*. İstanbul Ün. Rektörlük Yayını: 4254, ISBN: 975 - 404 - 574 - 7.
- Alpagut, B., 1991. *İnsan Ekolojisi. Çevre Üzerine*. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, Sayfa:26-29, (Bu makale, TÇSV'nın, Temmuz 1982'de yayınladığı "İnsan ve Çevre" adlı kitaptan alınmıştır.)

- Akman, Y., Ketenoglu, O., Kurt, L., Evren, H., Düzenli, S., 2000. *Çevre Kirliliği, Çevre Biyolojisi*. Palme Yayınları:166, Ankara, Birinci Baskı, 267 sayfa, ISBN: 975-7852-73-7
- Anderson, S.H., Beiswenger, R.E., Purdom, P.W., 1993. *Environmental Science*. BY Macmillan Publishing Company, Fourth edition, ISBN:0-02-303191-3, 488 pages.
- Anonim 2000. *General Multilingual Environmental Thesaurus*. Volume 5: Multilingual List of Descriptions, 625 pages, Version 2000 August, European Environment Agency, <http://www.mu.niedersachsen.de/cds> or <http://etc-cds.eionet.eu.int>.
- Arslangündoğdu, Z., 2013: Karatavuk'un yöresel isimleri. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (1): 30 - 39.
- Ashby, H., Ashby, E., Richter, H., Bärner, J., 1938. *German – English Botanical Terminology*. Printed in Great Britain By The Woodbridge Press, Ltd., 195 pages.
- Atalay, I., Tetik, M., Özer, Y., 1985. *Kuzeydoğu Anadolu'nun Ekosistemleri*. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yay.. 147, Ankara.
- Atalay, İ., 1994. *Türkiye Vegetasyon Coğrafyası*. Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN:975-95527-8-7., 1. Baskı, 336 sayfa.
- Atalay, İ., 2004. *Doğa Bilimleri Sözlüğü: Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem*. ISBN:975-94965-8-5, 544 Sayfa.
- Bayhan, İ., 1979. Büyük İstanbul'un Kentsel ve Kırsal Yeşil Alanları Üzerindeki Kentleşme Baskısı ve Sonuçları. *Büyük İstanbul'un Yeşilalan Sorunları Ulusal Simpozyumu* 22-24 Kasım 1978, İstanbul Ün. Yay. Nu:2587, Orman Fak. Yay. Nu:270, Sayfa:51-61.
- Bayrakdar, M., 1992. *İslam ve Ekoloji*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:319, Halk Kitapları:88, 158 sayfa, ISBN:975-19-0576-1
- Beşkardeş, V., Uslu, Y.B., Uslu, B., 2014: Geyik ile ilgili bazı Türkçe terimler üzerine düşünceler. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (1): 17 - 24.
- Bookchin, M., 1988. *Ekolojik Bir Topluma Doğru*. (Çeviren: Abdullah Yılmaz 1996) Ayrıntı Yayınları, ISBN:975-539-129-0, 300 sayfa.
- Bookchin, M., 1991. *Özgürlüğün Ekolojisi*. (Çeviren: Alev Türker 1994) Ayrıntı Yayınları, ISBN:975-531-076-6, 523 sayfa.
- Bookchin, M., 1995. *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*. (Çeviren: Rahmi G. Ögdül 1996) Kabalcı Yayınevi:64, Felsefe Dizisi:18, ISBN:975-7942-28-6, 197 sayfa.
- Botkin, D., Keller, E., 1995. *Environmental Science*. By John Wiley & Sons, ISBN:0-471-54548-1, 627 pages.
- Brewer, R., 1988. *The Science of Ecology*. W.B. Saunder Company, ISBN:0-03-009944-7, 922 pages.
- Biray, N., 2014: Söz Varlığımızda Yılan. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (1): 25 - 49.
- Biray, N., 2013: Terim Dünyamızda Yılan: Kavram, Anlam ve Yapı Bakımından. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (2): 95 - 113.
- Clarke, G. L., 1954. *Elements of Ecology*. Printed in the United States of America, 534 pages.
- Clements, F. E., Shelford, V. E., 1947. *Bio-ecology*. Printed in the U.S.A., Published by John Wiley & Sons, Third Printing, 425 pages.
- Cunningham, P. W., Saigo, B. W., 1997. *Environmental Science: A Global Concern*. The McGraw-Hill Companies, Sixth edition, ISBN:0-07-290932-3, 646 pages
- Çalgüner, T., 2003. "Çevre"mi "Ekoloji"mi. Nobel Yayın Nu:548. ISBN:975-591-527-3, 104 sayfa.
- Çepel, N., 1978. *Orman Ekolojisi*. İstanbul Üni. Orman Fak. Yay. Nu: 2479/257.
- Çepel, N., 1982. *Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. Sayfa:356, İstanbul Üni. Yayın Nu: 3048, Or. Fak. Yay. Nu: 324, Taş Matbaası
- Çepel, N., 1983. *Genel Ekoloji*. İstanbul Ün. Orman Fak. Yayınları: 3155/352.
- Çepel, N., Özhan, S., Görcelioğlu, E., 1984. *Türkiye'de Ormancılık Öğretiminin Gelişimi ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Öğretim Birimlerinin Kuruluş ve Çalışmaları*. İstanbul Üni. Orman Fak. Yay. Nu:3148/345, 429 sayfa.

- Çepel, N., 1988. *Orman Ekolojisi*. İstanbul Üni. Orman Fak. Yay. Nu:3518/399.
- Çepel, N., 1988. *Peyzaj Ekolojisi*. İstanbul Üni. Orman Fak. Yay. Nu:3510/391, 228 sayfa.
- Çepel, N., 1995. *Orman Ekolojisi*. İstanbul Üni. Orman Fak. Yay. Nu:3886/433, ISBN:975-404-398-1, 536 sayfa.
- Demiray, K., 1972. *Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu*. Türk Dil Kurumu Yayınları:355, 71 Sayfa
- Dodson, S. I., 1998. What is Ecology. *Ecology* Edit: Stanley I. Dodson (et.al.) pages:1-24.
- Ekşi, M., 2014: Çatı bahçesi kavramı ve terim kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 26 - 35.
- Erinç, S., 1979. Büyük İstanbul Yöresinin Doğal Bitki Örtüsü ve Potansiyeli. *Büyük İstanbul'un Yeşil Alan Sorunları Ulusal Simpozyumu 22-24 Kasım 1978*, İstanbul Ün. Yay. Nu:2587, Orman Fak. Yay. Nu:270, Sayfa:1-10.
- Eser, D., Geçit, H. H., Emeklier, H. Y., 2000. *Tarımsal Ekoloji Terim ve Tanımlar Sözlüğü*. Ank. Ün. Zir. Fak. Yay.
- Esin, İ.A., 2013: Türkiye Türkçesinde su ve kullanımı üzerine Geleneksel kavramlar. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (1): 8 - 16.
- Evrendilek, F., 2004. *Ekolojik Sistemlerin Analizi, Yönetimi ve Modellemesi*. Papatya Yayıncılık, 208 sayfa, ISBN: 975-6797-59-2.
- Foster, J. B., 2000. *Marx'ın Ekolojisi Materyalizm ve Doğa*. (Çeviren Ercüment Özkaya, 2001) Epos Yayınları, ISBN:975-6790-00-8, 352 sayfa.
- Freedman, B., 1995. *Environmental Ecology*. By Academic Press, Second Edition, ISBN:0-12-266542-2, 606 pages.
- Garipova, F.H., 2013: Başkurtça Hukuk Terminolojisinin Gelişmesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (2): 83 - 87.
- Geldiay, R., Kocataş, A., 1975. *Genel Ekoloji*. Bornova, Ege Üni. Matbaası, 313 sayfa.
- Gökmen, S., 2007. *Genel Ekoloji*. Nobel Yayınları, ISBN 978-9944-77-170-2, 475 sayfa.
- Guattari, F., 1989. *Üç Ekoloji*. (Çeviren: Ali Akay, ikinci baskı, 2000) Bağlam Yayınları:148, İnceleme Araştırma:98, ISBN:975-7695-33-0, 77 sayfa.
- Güney, E., 2003. *Toprak – Bitki Ekocoğrafya Sözlüğü*. Çantay
- Güney, E., 2004. *Çevre Sorunları*. Nobel Yayın Nu:635, ISBN:975-591-618-0, 301 sayfa.
- Gürgan, M., 2013:İslam Öncesi Dönem Uygur Tıp Metinlerinde Bulunan Hayvansal Drog İsimleri. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (2): 88 - 94.
- Henry, J. G., Heinke, G. W., 1996. *Environmental Science and Engineering*. Simon & Schuster / A Viacom Company, Second edition, ISBN:0-13-120650-8, 778 pages.
- <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim, 21.10.2014
- Irmak, A., 1966. *Orman Ekolojisi*. İstanbul Üniversitesi Yayın Nu:1187, Orman Fak. Yay. Nu: 104, 362 sayfa.
- Irmak, A., 1970. *Orman Ekolojisi*. İstanbul Üniversitesi Yayın Nu:, Orman Fak. Yay. Nu: ,
- Işın, P., M., 2013: Osmanlı Dönemi Somut Terimler Peşinden. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (1): 1 - 7.
- Keleş, R., 1980. *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, Ankara
- Keleş, R., Hamamcı, C., 1993. *Çevrebilim*. İmge Kitabevi Yayınları:67, ISBN:975-533-024-0, 312 sayfa.
- Kışlahoğlu, M., Fikret, B., 1990. *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. Remzi Kitabevi, 350 sayfa, ISBN: 975-14-0187-9
- Knight, C. B., 1965. *Basic Concepts of Ecology*. The Macmillan Company, New York, 465 pages.
- Kocataş, A., 1997. *Ekoloji ve Çevre Biyolojisi*. Ege Üni. Su Ürünleri Fak. Yayınları Nu:51, Ders Kitaplar Dizini Nu:50, İzmir, 564 sayfa, 4. baskı, ISBN:975-483-177-7.
- Koral, S., Suludere, Z., Ayvalı, 2000. *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı, 1067 Sayfa.
- Korkmaz, Z., 2003. *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 827, ISBN:975-16-1643-3, 1224 sayfa.

- Kormondy, E. J., 1969. *Concepts of Ecology*. Library of Congress Catalog Card Number:75-77664, 209 pages, Prentice-Hall International, London.
- Krebs, C. J., 1972. *Ecology*. Harber & Row, Publishers, Standart Book Number: 06-0433770-7, 694 pages.
- Kupchella, E. C., Hyland, C. M., 1993. *Environmental Science: Living within the System of Nature*. A Company of Simon & Schuster, Third edition, ISBN:0-13-027418-6, 579 pages.
- Lindeman, R. L., 1942. The Trophic-dynamic Aspect of Ecology. *Ecology* Vol.23, No:4, pages:399-418.
- Lund, H.G., 2014a: What is a forest? Definitions do make a difference an example from Turkey. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (1): 1 - 8.
- Lund, H.G., 2014b: Orman nedir? Tanımlar farklı sonuçlar doğurur Türkiye örneği. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (1): 9 - 16.
- Mason, H.L., Langenheim, J.H., 1957: Language Analysis and the Concept "Environment". *Ecology*, Vol. 38, No. 2 (Apr.), pp. 325-34.
- Master, G. M., 1974. *Introduction to Environmental Science and Technology*. By John Wiley & Sons. Inc., ISBN:0-471-57607-7, 404 sayfa.
- Moore, B., 1920. The Scope Of Ecology. *Ecology* Vol.1, January 1920, No:I, page:3-5.
- Michael C. Newman, 2010: *Fundamental of Ecotoxicology*. Taylor & Francis Gorup USA, ISBN: 978 - 1 - 4200 - 6704 - 0. Türkçe Çevirisi "Ekotoksikoloji'nin Temel İlkeleri" 2013, Çeviri Editörü; Cafer Turgut, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Odum, E. P. ve Barrett, G.W., 2005: *Fundamentals of Ecology*. ISBN: 0-534-42066-4. Türkçe çevirisi, Ekoloji'nin Temel İlkeleri, 2008, Çeviri Editörü; Kani Işık, Palme Yayınevi.
- Oğurlu, İ., 2001. *Böcek Ekolojisi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın Nu:9, Orman Fak. Yayın Nu:2, ISBN:975-7929-19-0, 187 Sayfa.
- Öncül, R., 2000. *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Bak. Yayınları:3410, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:1220, Sözlük Dizisi:1220, ISBN: 975-11-1940-5, 1221 Sayfa.
- Önder, T., 2003. *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*. Odak Yayınları. 1. Baskı, ISBN: 975-92257-1-9, 240 sayfa.
- Öztürk, M., Seçmen, Ö., 1992. *Bitki Ekolojisi*. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları Nu:141, İzmir, 238 sayfa.
- Pamay, B., 1974. Çevre Kirlenmesi. *İstanbul Ün. Orman Fak. Dergisi* Seri:B, Cilt XXIV, Sayı:II, Sayfa:67-72.
- Pamir, H. N., Öztunalı, Ö., 1971. *Yerbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, Ankara, 191 Sayfa.
- Sevgi, E. ve Kızıllarslanı Ç., 2013: Bir İsim Çok Bitki - Mayasıl Otu. *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (1): 17 - 29.
- Sevgi, O., 2013: Orman(-lar), Ormanlık Alan ve Orman Alanı Terimleri: Kullanım Sorunları ve Öneriler. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (1): 59 - 73.
- Sevgi, O. ve Akkemik, Ü., 2014a: "Orhan Sevgi ve Ünal Akkemik'in "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" Adlı Eserin Bilgi Kaynağı ve Terim Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme" (*Avrasya Terim Dergisi* 2(1): 50-67, 2014) Adlı Makaleye İlişkin Prof. Dr. Adil Güner'in Editöre Mektuba İlişkin Yazarların Yanıtı. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 6 - 10.
- Sevgi, O. ve Akkemik, Ü., 2014b: "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" Adlı Eserin Bilgi Kaynağı ve Terim Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (1): 50 - 67
- Sevgi, O., 2014a: Determination of The Terms Used in The Titles of Ecology Publications and Analysis of Their Temporal Chance. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 54 - 71.
- Sevgi, O., 2014b: Ekoloji Yayınlarının Başlıklarında Kullanılan Terimlerin Belirlenmesi ve Zamana Göre Değişimlerinin Analizi. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 36 - 53.
- Şahin, İ., 2013; Türkiye Yeradiliminde Terim ve Tür Sınıflandırması Sorunları. *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (1): 46 - 58
- Şişli, N., 1999. *Çevre Bilim, Ekoloji*. Gazi Kitabevi, Ankara, ISBN:975-94939-0-X, 492 sayfa.

- Tansley, A. G., 1913. The Aims of The New Journal. *The Journal of Ecology*, Vol.1, March 1913, No.1, pages:1-bakınız
- Tansley, A. G., 1949. *Introduction to Plant Ecology*. George Allen Unwin Ltd. London, Great Britain, 260 pages.
- Tecimen, H.B., 2013:Toprak solucanlarını sınıflandırma terimleri üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (1): 40 - 45.
- Tokat, F., 2014: Türkiye Türkçesinde Tıp Terimleri ile Kurulmuş Deyimler. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 11 - 19.
- Türk Dil Kurumu 1948. *Dirilbilim (Biyoloji) Terimleri*. Ankara
- Türk Dil Kurumu 1969. *Türkçe Sözlük*. 5. Baskı, Sayı:293, Ankara
- Ünder, H., 1996. Çevre Felsefesi; Etik ve Metafizik Görüşler. Doruk Yayıncılık, Ankara, ISBN: 975 - 553 - 149 - 1, 292.
- Varlık, A. B., 2013: Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (2): 114 - 129.
- Yıldırım, K., 2014: İlk Çin Yıllıklarında Geçen Doğu Türkistan Tarihine Dâir Bazı Hususî Terimler I. *Avrasya Terim Dergisi*, 2014, 2 (2): 20 - 25.
- Yılmaz Bakır, N., 2013: Kentsel Proje Kavramı ve Gelişim Süreci. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1 (2): 74 - 82.
- Zülfikar, H., 1991. *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Türk Dil Kurumu Yayınları:569, ISBN:975-16-0398-6, 212 sayfa.
- Zülfikar, H., 2006: *Terim Sözlükleri ve Çalışmaları İle İlgili Bibliyografya*. Türk Dil Kurumu Yayınlar, 2006, V+127 s
- Wali, M. K., 1999. Ecology Today – Beyond the Bounds od Science. *Nature and Resources*, 35(2):38-50, <http://wali250.ag.ohio-state.edu/ecowords/eco-words2.pdf>
- Webster's New International Dictionary* 1945. Second Edition, 3210 pages.
- Webster's NewWorld Dictionary* 1994. 1574 pages, ISBN:0-671-88243-0.
- Woodbury, A. M.,1954. *Principles of General Ecology*. The Blakiston Company, Library of Congress Catalog Card Number:54-6585, 503 pages.